

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра історії України

**ІСТОРИЧНІ ФІЛЬМИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ МОТИВАЦІЇ
УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав: студент 6 курсу, 602 групи

Тимчук Богдан Іванович

Керівник: доцент кафедри історії

України, кандидат історичних наук

Герегова Світлана Володимирівна

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № _____

від « ____ » _____ 2023 р.

Зав. кафедри _____ доц. Гуйванюк Р. М.

АНОТАЦІЯ

Тимчук Б. І. Історичні фільми як сучасний засіб мотивації до навчання на уроках історії

Кваліфікаційна робота розкриває важливий аспект використання кінематографа в освітньому процесі та досліджує його вплив на стимулювання інтересу учнів до вивчення історії. Робота поділена на три розділи, в кожному з яких детально розглянуто різні аспекти використання історичних фільмів у шкільній історичній освіті.

У розділі 1 «Історіографія досліджень взаємозв'язку історії та кіно крізь призму сучасності» проаналізовано основні аспекти взаємодії освітнього процесу та кінематографу, визначено основні точки перетину цих двох сфер. Досліджено роль історичних фільмів як альтернативного джерела вивчення історії у школі та розглянуті навчально-мотиваційні та розвивальні аспекти їх впровадження. *У розділі 2 «Інтеграція кінофільмів у сучасний навчальний процес»* висвітлено переваги та недоліки використання історичних фільмів на уроках історії. Проаналізовано основні проблеми інтегрування, а також представлені інноваційні методи роботи з кінофрагментами на сучасному уроці.

У розділі 3 «Стратегії та практичні поради з використання історичних фільмів у сучасному навчальному процесі» розглянуто конкретні стратегії використання історичних фільмів у шкільному навчальному процесі. Досліджено вплив документальних фільмів на розвиток учнів та формування громадянської позиції. Надаються методичні рекомендації з використання історичних фільмів на основі особистого досвіду роботи. Дипломна робота є комплексним дослідженням, яке сприяє розширенню знань про використання історичних фільмів у шкільній історичній освіті та розвитку практичних рекомендацій для педагогів, що прагнуть покращити якість свого викладання та підвищити мотивацію учнів до вивчення історії.

Ключові слова: школа, освіта, НУШ, історичні фільми, педагогіка, покоління Z, інтеграція, кінематограф, методичні рекомендації.

SUMMARY

Tymchuk B. I. Historical films as a modern means of motivation to study at history lessons

The qualification work reveals an important aspect of the use of cinema in the educational process and explores its impact on stimulating students' interest in learning history. The work is divided into three chapters, each of which deals in detail with different aspects of using historical films in school history education.

Chapter 1, "Historiography of the Study of the Relationship between History and Cinema through the Prism of Modernity," analyzes the main aspects of the interaction between the educational process and cinema, identifies the main points of intersection between these two spheres. The role of historical films as an alternative source of studying history at school is explored, and the educational, motivational, and developmental aspects of their implementation are considered. *Chapter 2, "Integration of Films into the Modern Educational Process,"* highlights the advantages and disadvantages of using historical films in history lessons. The main problems of integration are analyzed, and innovative methods of working with film fragments in the modern lesson are presented.

Chapter 3, "Strategies and Practical Advice for Using Historical Films in the Modern Educational Process," discusses specific strategies for using historical films in the school educational process. The impact of documentaries on students' development and the formation of civic position is studied. Methodological recommendations on the use of historical films based on personal experience are provided. The thesis is a comprehensive study that contributes to the expansion of knowledge about the use of historical films in school history education and the development of practical recommendations for teachers who want to improve the quality of their teaching and increase students' motivation to learn history.

Key words: school, education, NUS, historical films, pedagogy, generation Z, integration, cinema, methodological recommendations.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІСТОРІЇ ТА КІНО КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОСТІ	11
1.1. Освітній процес та кінематограф: точки перетину.....	11
1.2. Історичні фільми як альтернативне джерело вивчення історії у школі	19
1.3. Навчально-мотиваційний та розвивальний аспекти впровадження кінофільмів у шкільну історичну освіту	27
РОЗДІЛ 2. ІНТЕГРАЦІЯ КІНОФІЛЬМІВ У СУЧАСНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС.....	38
2.1. Переваги використання історичних фільмів на уроках історії	38
2.2. Недоліки та основні проблеми інтегрування	45
2.3. Інноваційні методи роботи з кінофрагментами на сучасному уроці.....	50
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ТА ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ З ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ ФІЛЬМІВ У СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	54
3.1. Крізь портал у минуле: документальні фільми та їх вплив на розвиток учнів і формування громадянської позиції.....	54
3.2. Художні фільми, як оптимальне поєднання дозвілля та навчання.....	61
3.3. Методичні рекомендації з власного досвіду роботи	71
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ.....	100

ВСТУП

Актуальність. XXI століття кардинально відрізняється від попередніх епох. На сьогодні лишень за допомогою одного гаджета можна навчатися, працювати, відпочивати, спілкуватися чи робити онлайн-покупки. Діти з дитинства спостерігають за батьками, які проводять час в соціальних мережах чи YouTube і копіюють їхню поведінку, недаремно ж їх називають «поколінням технологій». Проте саме дорослі та вчителі повинні стати прикладом того, що за допомогою гаджетів можна не тільки розважатися, відпочивати, а й головне – навчатися та отримувати хороші результати.

Пандемія коронавірусу, російське повномасштабне вторгнення перевернули все з ніг на голову, в тому числі сучасний освітній процес. Багато педагогів переглянули своє ставлення до гаджетів та зрозуміли, що це не зло, яке поглинає книги, а чудовий інструмент для навчання. З іншого боку осмислили, наскільки важливим та пріоритетним є впровадження інноваційних технологій в царину освіти. Адже виходячи із ситуації, яка склалася, без комп'ютера, Інтернету, програм для зв'язку просто не можливо комунікувати зі своїми учнями.

Даний приклад вкотре підтверджує гіпотезу, що навчальний процес залежить від вимог суспільства та головних викликів епохи. Сучасні діти комунікабельні, самостійні, «комп'ютеризовані» та не по віку дорослі. Саме тому вчителі повинні вдосконалюватися, відповідати вимогам часу, відчувати своїх учнів та використовувати прогресивні засоби навчання, які стануть приносити не тільки хороші результати, а й будуть близькими для дітей. З огляду на це, вчителі мають урізноманітнювати свої уроки та відходити від радянської методики – підручних і більше нічого. Впровадження ІКТ в царину освіти відкриває перед педагогами широкі можливості: наочне транслювання матеріалу, компактна подача нової інформації, мотивація до навчання та великий фідбек від школярів.

XXI століття – це час фільмів, кінематограф вступив у нову фазу свого розвитку, щорічно на великих екранах виходить маса нових стрічок, які вражають своїм наповнення, сюжетом та якістю зображення. Вони розвивають критичне мислення, сприяють візуалізації історичних знань, створюють можливість доторкнутися до минулого та відчутти дух епохи – і це далеко не всі переваги використання історичних фільмів на уроках історії.

На сьогодні освітній процес та кінематограф тісно переплелися, першочергова дотична лінія – це діти. З одного боку, вони становлять найбільший відсоток споживачів кінопродукції, а з іншого, завдяки цьому механізму, отримують нові знання та закріплюють раніше вивчені, що важливо, у зручний для себе спосіб. З огляду на це, Нова українська школа прописала дану інноваційну методикау в одній із 10 ключових компетентностей освітнього навчального процесу.

Об’єкт дослідження – впровадження ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) в сучасну шкільну історичну освіту.

Предмет дослідження – історичні фільми, як інноваційний засіб мотивації до вивчення історії школярами; методи, прийоми та форми застосування кінофільмів на уроках історії.

Мета нашої роботи – дослідити та сформулювати методичні рекомендації щодо інтеграції історичного кіно в сучасний навчальний процес, всебічно оцінити їх мотиваційний, патріотично-виховний та навчальний потенціал крізь призму сучасного покоління «Z».

На основі мети окреслюємо наступні **завдання**:

1. Дослідити головні вимоги та пріоритети нової української школи, зокрема одну із 10 ключових компетентностей – інформаційно-цифрову.
2. Проаналізувати історіографічний аспект взаємозв’язку історії та світового й вітчизняного кінематографа.
3. З’ясувати роль та місце історичних фільмів в структурі сучасного уроку.
4. Розглянути сучасні методики навчання та їхній безпосередній вплив на освітній процес.

5. Розробити методичні рекомендації щодо впровадження історично кіно в сучасний навчальний процес.

6. Простежити головні інтереси та вподобання школярів та їхнє бачення сучасного уроку.

Мета нашої дослідницької роботи та специфіка матеріалу, з яким ми працюємо, визначають обрані **методи дослідження**. Під час написання кваліфікаційної роботи автор дотримувався принципів об'єктивності, історизму, системності, всебічності, узагальнення та порівняння. У роботі використано різні методи, такі як *дедуктивний* (виведення особистих висновків із загальних), *аналіз* (розбиття загального на складові частини), *синтез* (поєднання схожих елементів в ціле для проведення дослідження загалом), а також *методи педагогічного спостереження та експерименту*. Крім того, використовується *статистичний метод*, а також *метод анкетування* у роботі з учнями 8 класу Чернівецького ліцею № 12 «Ювілейний».

Отже, дана методологічна база дозволила комплексно вивчити об'єкт і предмет дослідження і пролити світло на роль та місце історичних фільмів у сучасному навчальному процесі. Комбінація різних методів дозволила отримати цілісну картину інтеграції кінофільмів на уроки історії та виділити їх основні переваги та недоліки, а також сформуванати ряд методичних рекомендацій.

Наукова новизна нашої роботи полягає у тому, що в ній уперше в українській педагогічній та історичній освіті комплексно досліджено інтеграцію історичного кіно в сучасний навчальний процес. Ми здійснили аналіз, систематизацію та пояснення інформації про потенціал кіно на уроках історії, отриману з різних джерел, переважно англійських. Робота включає переклад та обґрунтування даних з соціологічних досліджень та експериментів у школах США та Австралії, раніше неопублікованих українською мовою. Уперше в Україні розглядається мотиваційна та навчальна роль історичного кінематографа. Ми детально аналізуємо особливості використання художніх фільмів у шкільному навчанні, розкриваємо позитивні та негативні аспекти, наводимо особисті приклади ефективного застосування фільмів та розробляємо

рекомендації для вчителів, ґрунтуючись на загальних методах викладання історії. Крім того, висвітлюємо можливі форми нестандартних уроків з використанням історичного кіно.

Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні знань про стратегії та практичні поради з інтеграції історичних фільмів у сучасний навчальний процес. Ба більше, отримані результати дослідження є корисними для сучасної історичної та педагогічної освіти загалом, адже безпосередньо інтегруються в шкільну історичну освіту, можуть стати «ниткою Аріадни» під час реалізації механізмів Нової української школи, яка декларує розвиток критичного мислення, а також освітнього проєкту «Освіта 4:0 український світанок».

Практичне значення одержаних результатів. Останній розділ дослідження, що містить рекомендації, поради та приклади, може стати корисним джерелом для інноваційно налаштованих вчителів, які прагнуть використовувати історичне кіно в навчальному процесі. Зібрані джерельні та фактологічні дані, а також науково-теоретичні узагальнення, що надані у дослідженні, стануть базою для подальшого всебічного дослідження цієї теми.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення та висновки було апробовано 19 травня 2023 року на науково-практичному симпозіумі «Магістерка – 2023», на факультеті історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича з нагоди міжнародного дня науки. А також під час педагогічної практики в жовтні - листопаді в ліцеї №12 «Ювілейний» Чернівецької міської ради.

Історіографія дослідження. Попри існування робіт українською мовою, що аналізують інформаційно-комунікативні технології та аудіовізуальні матеріали, використання історичного кінематографа під час уроків історії практично не розглядається в українській науковій літературі та науково-популярних виданнях. Ця тема є актуальною та вимагає додаткових досліджень, оскільки на цей час вона мало вивчена, і, на жаль, існує зовсім невелика кількість відповідних публікацій.

Особливо цінними для нашого дослідження виступають праці відомих педагогів О. Пометун [85] та Г. Фрейман [86], які проливають світло на впровадження в освітній процес ІКТ та їхній вплив на наочно-образне мислення учнів, і зокрема значення історичних фільмів на сучасному уроці історії. Тема взаємодії історичної науки та кінематографу відображається не лише в педагогічній практиці вчителів-новаторів, але й у науковому дискурсі. У вітчизняному науковому обговоренні щодо впровадження різноманітних інформаційно-комунікативних технологій в шкільне історичне навчання взяли участь видатні дослідники, такі як С. Нетеча [48], К. Баханов [34-36, 68], В. Дрібниця [19], О. Мокрогуз [45, 46], Д. Десятов [39, 40] та інші.

У фундаментальній роботі Р. Ковалю «Інноваційні підходи до використання історичних фільмів як засобу стимулювання інтересу до історії» [41] розглядаються основні аспекти впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в сучасний навчальний процес та механізми інтегрування фрагментів фільмів на уроки історії. Своєю чергою О. Мокрогуз висловлює думки про популяризацію серед вчителів використання особистих технічних пристроїв, таких як смартфони та ноутбуки, для підвищення ефективності їхньої роботи та професійних навичок [46].

І. Подшивалова [22, 23] аналізує використання аудіовізуальних засобів під час вивчення історії та правила опрацювання інформації через електронні підручники в школі. Деякі загальні праці узагальнюють педагогічні концепції, акцентують увагу на мотивації, описують методи та прийоми викладання історії та розглядають методологію використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на уроках [46; 49; 55; 56; 60; 62].

Також варто відзначити внесок О. Кожем'яка [21] та О. Пехота [49], які у своїх книгах та на сторінках періодичних освітянських видань розглядають роль та місце документалістики в школі, в тому числі значення та потенціал використання художніх фільмів. Останній детально описав рівень запам'ятовування учнів історичної інформації завдяки використанню даного метода, детально розкриваючи його можливості та переваги [50].

Дуже цінними для нашого дослідження є праця А. Тележинської [90]. Згідно з її психолого-педагогічними теоріями, перегляд фрагментів фільмів може стимулювати емоційну віддзеркаленість, що сприяє глибокому втягненню учнів у вивчення історичних подій. Крім того, в контексті педагогічної психології цей підхід може сприяти формуванню позитивного ставлення до предмета, а також стимулювати самостійну пізнавальну діяльність учнів. Такий підхід підтримує ідеї конструктивізму в освіті, де акцент робиться на активній участі учня в процесі навчання та взаємодії з оточуючим світом через різноманітні навчальні засоби, включаючи відеоматеріали.

Питанню використання відео джерел на уроках історії у своїх працях присвятив й відомий педагог та практик О. Мокрогуз, який дійшов висновку, що під час перегляду фрагментів фільмів в учнів відбувається не лише процес пізнання, уточнення вже відомого та відтворення, але й поглиблення знань та формування вивчення історії загалом [45, 46].

Вагомий вклад у дослідження даної тематики зробили К. Молотов [47], М. Варій [69] та А. Старєва [55]. Вони описали основні правила та рекомендації під час впровадження історичних стрічок в освітній процес, і, власне, їх основні переваги. Інформацію про недоліки та проблеми застосування даного інноваційного методу можна знайти в працях В. Дрібниці [19], В. Сафіулліна [51] і О. Сирецької [52]. Не менш важливий внесок зробили зарубіжні вчені, зокрема американські: Белл Хукс [96, 97], М. Ферро [30]. Варто враховувати той факт, що досліджувана тема на сьогодні є дуже актуальною, тому поява нової літератури із новим баченням та новими перспективами розвитку, це лише справа часу.

Структура роботи. Наша робота складається зі вступу, трьох основних розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, переліку використаної літератури і джерел, а також анотацій українською та англійською мовами. Загальний обсяг роботи – 100 с.

РОЗДІЛ 1.

ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІСТОРІЇ ТА КІНО КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОСТІ

1.1. Освітній процес та кінематограф: точки перетину

Прогрес не стоїть на місці, щодня відбуваються нові відкриття, які змінюють наше життя та стимулюють до самовдосконалення. Не менш швидкими темпами розвивається і Національна доктрина розвитку освіти України, яка в ХХІ столітті зазнала суттєвої трансформації. Основне завдання – всебічний розвиток дітей та створення для цього всіх необхідних умов. Доктрина наголошує на пріоритетності впровадження в освітній процес інноваційних технологій та важливості прогресивних навчальних засобів, які сприятимуть повному, а водночас цілісному набутті знань й мотивуватимуть сучасних дітей-*Z* до навчання [52, С. 91].

Зрештою освіта ХХІ століття кардинально відрізняється від попередніх епох, її основна мета – підготовка молодого покоління до життя в соціумі, де інформації властиво змінюватися та часто оновлюватися, у цьому, власне, є як свої переваги, так і недоліки. Саме тому сучасний учитель-наставник повинен крокувати в ногу з часом, впроваджуючи в навчальний процес наукові досягнення, інформаційні технології, задля зацікавлення та продуктивного опанування нового матеріалу учнями.

Не стала винятком й сучасна історична освіта. У світі, де швидкими темпами збільшується обсяг історичної інформації, а години на її засвоєння, на жаль, скорочуються, застосування прогресивних технологій на уроках може стати рятівним колом і полегшити процес навчання, вони сприятимуть розвитку пізнавальних здібностей та зацікавленості школярів, а це своєю чергою, мотивуватиме їх до здобуття ґрунтовних та міцних знань [42, С. 18].

Наприклад, якщо вчителі на уроці історії будуть використовувати комп'ютери та інші допоміжні прилади, то це дозволить подавати матеріал у зручній та компактній для дітей формі. Варіативність надзвичайно велика, це можна зробити у вигляді таблиць, графіків, мемів, презентацій PowerPoint чи

фрагментів художніх фільмів тощо. Позитивним бонусом стане економія часу, а він у школі, як підтвердять кожен педагог-практик, на вагу золота.

2021-2023 роки сміливо можна назвати роками дистанційного навчання, як власне і 2020, бо в умовах пандемії коронавірусу, російського повномасштабного вторгнення діти не мали можливості відвідувати школу і навчатися у звичних для себе умовах. Але саме завдяки такому виклику педагоги зрозуміли наскільки важливими є впровадження інноваційних технологій та технічних засобів у сферу освіти. Адже без комп'ютера, інтернету, Google meet, чи інших програм для зв'язку, просто не можливо комунікувати зі своїми учнями. З вище сказаного можна зрозуміти, що освітній процес тісно залежить від вимог суспільства та основних викликів цифрової епохи.

На сьогодні великою популярністю користуються фільми. В. Кравчук вважає: «Що їх [фільми] дивляться абсолютно всі, починаючи від дітей, закінчуючи людьми похилого віку. Феноменом даного явища можна вважати той факт, що існує велика кількість жанрів: комедії, фентезі, наукові, художні, документальні та інші» [42, С. 13]. Без сумніву кожна людина може знайти те, що припаде їй до душі, стрічка в змозі розважити, пролити світло на запитання, які давно цікавлять та інтригують і звичайно – навчити.

Кінематограф дедалі частіше починають сприймати як популярний механізм, який за допомогою своїх каналів-зв'язків поширює інформаційні, соціально-культурні та моральні повідомлення, він, як ніяке інше середовище, налаштовує емоційну і пізнавальну комунікацію. Часто кіно порівнюють із дзеркалом, яке не просто передає картинку суспільства, а відбиває його образ з усіма цінностями, звичаями, мріями та страхами, які транслиують та відчують в собі люди в той чи інший період [30, С.129].

Наприклад, за повідомленням голови Європейської кіноакадемії Віма Вендерса: «Внесення предметів «кінограмотність» та «кіноосвіта» до сучасної системи освіти є дуже важливим та актуальним питанням. Молоде покоління має усвідомлювати, що кінематограф – це не завжди про «добро». Не викликає жодних сумнівів, що пан Вандерс робить акцент на внесенні нових предметів, як

сталої інтегрованої частини освітнього процесу, а не тільки факультативів, що практикується нині в Україні та багатьох країнах світу [63, С. 154].

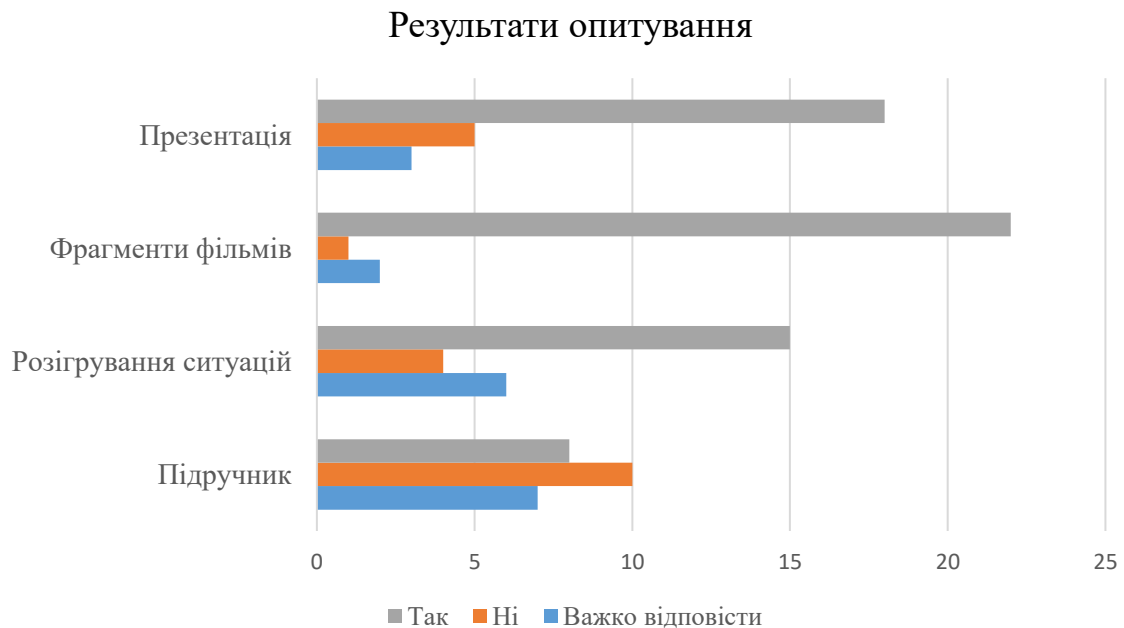
Річ у тім, що сучасні учні регулярно переглядають фільми, але, як правило, тільки в розважальних цілях, часто без критичного аналізу, порівняння чи узагальнення. Але їх не варто в цьому звинувачувати, адже вони не знають, що може бути по-іншому, і що відео матеріал може слугувати освітнім засобом навчання. Це в черговий раз підкреслює важливість слів голови Європейської кіноакадемії. Насмілюся припустити, що саме нова українська школа стане тим містком, який поєднає освітній процес та кінематограф в єдине ціле.

Реагуючи на виклики сучасного світу в 10 ключових компетентностях нової української школи, розписана й інформаційно-цифрова компетентність, яка проєктує: «застосування критичних ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) для формування, пошуку, порівняння, обміну інформацією в навчанні, на роботі та приватному спілкуванні». І це справді дуже важливо, бо всі сучасні знання, які не є результатом власного досвіду, можна вважати «медійованими», тобто отримані з різних джерел і трактовані із власних переконань та уявлень [91, С. 44].

Останнім часом все більше вчителів на уроках історії практикують використання відеоматеріалів, в тому числі фрагменти фільмів, адже це ті речі, які викликають в учнів інтерес та мотивують до навчання. З іншого боку на просторах інтернету, і зокрема YouTube, можна знайти відео чи не для кожного заняття. Педагоги підтверджують, що вмiле використання відеоджерел сприяє глибшому осмисленню та візуалізації нових знань, підвищує цікавість учнів до вивчення історії. Звісно, якщо вони практикують даний метод роботи [80, С. 93].

Не забуваймо, що існує велика кількість вчителів, які продовжують користуватися застарілими педагогічними методиками й не бажають вносити в навчальний процес щось нове. Вони не усвідомлюють, що навіть маленький фрагмент фільму може сприяти візуалізації навчального процесу та кращому осмисленню. Відеосюжет допоможе там, де не працює нерухома таблиця чи зображення з підручника [48, С. 63].

Фільми дедалі частіше починають називати альтернативним методом навчання, а в поєднанні із традиційним це може стати вибуховою сумішшю, яка принесе хороші навчальні результати і не тільки. Наразі я працюю вчителем історії в ліцеї №12 «Ювілейний» Чернівецької міської ради, тому мені вдалося провести серед учнів 8 класу цікаве, а водночас показове опитування, а саме: «Яким засобам роботи на уроці історії ви надаєте перевагу?» (див. додаток А).

З отриманих результатів робимо висновок, що діти на перше місце поставили «фрагменти фільмів», і ми переконані, що це зовсім не випадково. Адже на психологічному рівні люди, зазвичай, обирають те, що для них найбільш зрозуміле, цікаве та близьке. Діти Z – це діти сучасних технологій та гаджетів, які увійшли в їхнє життя раз і назавжди

Також отримані результати розкривають цікавий аспект – вплив технологічного контексту на вибір дітьми «фрагментів фільмів» як переважного засобу мотивації. Здається, це відображення не лише їхньої схильності до високотехнологічних форматів, але й сприйняття інформації через візуально-звукові засоби. Цей феномен важливий не лише з точки зору педагогічного процесу, але і для розуміння психологічних особливостей покоління Z, яке виростає в умовах насиченого медіапростору та інноваційних технологій. Отже, враховуючи це, педагогічні стратегії повинні ставити акцент на креативне використання візуальних засобів, зокрема фільмів.

Припустімо, що точка перетину між сучасним освітнім процесом та кінематографом – це діти. По-перше, для того, щоб учень активно працював на уроці, потрібно застосовувати сучасні методи, які знайдуть відгук в його переживаннях, а також щоб завдання, які ставляться перед учнем, були не тільки цікаві, але й зрозумілі. А що для сучасних дітей Z може бути ближчим, як не фільми та інноваційні технології? Завдяки використанню фільмів, школярі отримують можливість перенестися в минуле та побачити «наживо» події, які вивчаються, відчутти себе частиною історії, пропустити її крізь себе [87, С. 32].

По-друге, за даними BBC Culture віковий діапазон, який найбільше залучений до перегляду продуктів кіноіндустрії – 10-22 роки. А це означає, що більша частина з цієї шкали – школярі. Тоді з'являється логічне запитання, чому не поєднати приємне із корисним? Адже на сьогодні існує багато навчальних засобів, які реалізуються через принцип «відпочиваючи я навчаюся». І в першу чергу – це фільми!

По-третє, застосування фрагментів фільмів на уроці впливає на роль та місце технічних засобів в освітньому процесі й сприяє виникненню необхідних умов для розв'язання важливих дидактичних завдань сьогодення:

- активізує розвиток пізнавальних інтересів та здібностей школярів;
- мотивує до навчання та пізнання нового;
- прискорює темпи запам'ятовування нової інформації;
- поживляє самостійну роботу школярів та стимулює до нових відкриттів;
- посилює наочність та комунікацію [22, С.230].

Крім вказаних позитивних аспектів, важливо звернути увагу на те, що використання фрагментів фільмів у навчанні створює невіддільний освітній міст між традиційними методами навчання та сучасними технологічними рішеннями. Це сприяє впровадженню інноваційних підходів у навчальний процес, де технічні засоби стають не просто доповненням, але важливою складовою успішного вивчення матеріалу. Також слід відзначити, що використання фільмів на уроках історії може стимулювати творчий підхід вчителя до планування уроків та розробки освітніх матеріалів. Здатність педагога вплітати елементи

кінематографа в навчальний процес відкриває широкі можливості для творчості та інновацій у сучасній освіті [45, С. 154].

Діти Z тісно переплетені із технологічними досягненнями XXI століття, адже ростуть та розвиваються під їхнім безпосереднім впливом. Вони «комп'ютеризовані», всебічно розвинені, вільні від стереотипів і динамічні. А оскільки освітній процес безпосередньо залежить від вимог суспільства, то Нова Українська Школа реагує на всі виклики й впроваджує інновації в освітній процес. Таким чином, перетинаються, здавалося б, два протилежні полюси – школа і кінематограф [1, С.15].

Але до відеофрагментів, як інноваційного методу навчання, все ж залишається багато запитань. В першу чергу тому, що будь-які відеоматеріали переплетені з коментарями продюсерів та авторів. А вони мають власні оцінювальні судження, відповідну мету створення даної картини, висновки та узагальнення, стосовно теми, яка є ключовою у стрічці. З цієї причини учні повинні не тільки отримувати нові знання, а й водночас піддавати їх аналізу та критиці. Першочергове завдання вчителя бути координатором і помічником у цій справі й заздалегідь перевіряти всі матеріали, які будуть транслюватися. Але в багатьох випадках фрагменти фільмів застосовуються як самостійне джерело нових знань та мотивації. На уроці вони [фільми] несуть основне інформаційне навантаження, а педагог на деякий час віддає свою першість, як координатора навчального процесу, відеофільмові [54, С. 12].

Проте, як вже зазначалося, перш ніж використовувати навчальні відеоматеріали на уроці історії, вчителю слід переконатися, що учні готові сприймати дану інформацію, у них є відповідна наукова база і розвинуті вміння критичного аналізу. Крім того, педагог повинен володіти не лише технічними навичками використання відеоресурсів, але й мати усвідомлення можливих психологічних та етичних викликів, які можуть виникнути під час використання візуальних матеріалів у навчальному процесі.

Також педагогам не варто забувати про основні етапи підготовки учні до роботи із даним прогресивним методом:

Етапи	Основні рекомендації
Підготовка учнів до перегляду фільму	вчитель – це координатор, який у вступному слові має повідомити про дану форму роботи, щоб налаштувати учнів до активного сприйняття та співпраці.
Системність між відеофрагментом та темою уроку	шляхом бесіди встановити логічність між фільмом та досліджуваною темою, щоб отримані знання органічно доповнювали програмний матеріал.
Головні акценти та координаційні запитання	звертати увагу школярів на запитання, відповідь на які, вони отримають після перегляду навчального відеофрагменту.
Схема фільму (основний хронометраж)	будь-який урок має часовий ліміт, тому перегляд відеофрагменту не повинен перевищувати 10-12 хв., заздалегідь варто ознайомити учнів із загальним змістом відеофільму.
Вікові та індивідуальні особливості учнів (класу)	заздалегідь пояснити складні місця, щоб учні змогли сприймати нову інформацію в повну силу своїх можливостей.
Логічне завершення	перегляд навчального відео має завершуватися висновком вчителя та обговоренням, для кращого закріплення нової інформації.

Отже, можна стверджувати, що освітній процес та кінематограф мають дотичні лінії, в першу чергу це діти, творці майбутнього. Нова українська школа активно намагається впроваджувати в навчання нові інноваційні методи та засоби, які не тільки допомагатимуть засвоєнню знань, а й мотивуватимуть до навчання. Історичні фільми – це чудовий сучасний варіант, який в змозі активізувати всіх учнів класу, сприяє візуалізації, виступає ілюстративним матеріалом та в цікавий спосіб подає нові знання.

1.2. Історичні фільми як альтернативне джерело вивчення історії у школі

Протягом останніх тридцяти років серед істориків та педагогів відбуваються запеклі та емоційні дискусії щодо ролі історичних фільмів у передачі та вивченні історії серед школярів. Для багатьох експертів взаємодія з історичними фільмами вже не обмежується простою критикою фактичних неточностей. Навпаки, фільми розглядаються як інструменти історичного дослідження [11, С. 8]. Існують наукові праці, зокрема статті в спеціалізованих педагогічних та історичних журналах, де висвітлюється об'єктивна критика та надаються методичні рекомендації для ефективнішого впровадження цього новаторського засобу в шкільну практику.

Багато українських дослідників, серед яких Д. Десятов, О. Мокрогуз, О. Пометун, Н. Понежа, Г. Яковенко, висловлюють позитивні відгуки стосовно ідеї використання кіно на уроках історії. Вони поділяють загальне переконання у важливості цього підходу, а також оцінюють фільми не лише з точки зору сюжетного аналізу і здатності правильно передати основну думку. Вони докладно розглядають репрезентативність епохи, яка описується в конкретній стрічці, а також період, коли фільм був випущений. В їхніх працях надається особлива увага тому, як фільми відображають атмосферу і час, в якому розгортається подія [87, С. 42].

Нас зацікавило дослідження 2010 року, яке провели серед 1500 американців, воно показало, що більшість людей виявляли цікавість до вивчення історичних подій через фільми та телебачення, ніж через читання книг або відвідування музеїв. Критик Белл Хукс відзначає, що, всупереч особистим вподобанням, кіно відіграє важливу педагогічну роль у житті багатьох людей. Фільми не лише надають матеріал для конкретних обговорень, до яких можуть приєднатися різні верстви суспільства, але також створюють спільний досвід і відправну точку для масштабного обговорення. Це сприяє включенню різноманітної публіки в діалог та обговорення гострих історичних тем. Такі наративні елементи, що ґрунтуються на реальних історичних подіях, мають велику культурну цінність [96, С. 153].

За словами істориків В. Сафуліна та В. Паламарчука, вчителям варто звертати увагу на історичні фільми, оскільки сучасні школярі належать до покоління, яке виростає в умовах кіноіндустрії. Учні все частіше обирають фільми як джерело інформації, переводячи читання книг на другий план. Негайна увага до історичних фільмів стає важливою, оскільки ці твори мають значний вплив на формування інтересу до історії. Необхідно розглядати фільми не тільки як форму розваг, але і як цінний історичний матеріал, який впливає на широкую аудиторію. У період, коли багато людей здобувають інформацію про історію через кіно та інші мультимедійні засоби, важливо, щоб фахівці розвивали нові підходи до аналізу історичних фільмів, а вчителі розробляли методичку ефективної роботи з цим типом матеріалу в навчальному процесі [51, С. 176].

Сучасний американський дослідник Джек Браян вказує на те, що продюсери фільму «Дванадцять років рабства» (2013, реж. Макквін) активно співпрацювали зі школами з метою популяризації фільму та використання його як навчального інструменту. Вони прийняли підхід, який вже був успішно використаний в попередніх стрічках, таких як «Амістад» (1997, реж. Спілберг). Наприклад, при виході «Амістаду», компанія-виробник DreamWorks Entertainment розіслала значну кількість навчальних посібників для шкіл по всій країні. Вони стимулювали вчителів історії розробляти уроки та проводити заняття, використовуючи фільм як цінне джерело історичних знань. Це підкреслює зацікавленість Голлівуду в тому, щоб привертати увагу школярів до історії, і демонструє їхню готовність співпрацювати з освітніми установами для покращення навчального процесу [61, С. 190].

Однак навіть при позитивній тенденції прийняття кіно як педагогічного інструменту, існують консервативно налаштовані методисти та науковці, які висловлюють свою критику. Вони основним недоліком вважають неправдивість та несумісність із загальноприйнятою науковою інформацією, вказуючи на те, що фільми часто відхиляються від істинної фактології та рідко ґрунтуються на науковій базі джерел. Проте деякі вчені, такі як К. Баханов та Ю. Антибура виступають на противагу, стверджуючи, що при занадто суворій критиці фільмів

за їхню тенденцію викривляти історичні деталі, ми можемо прогавити важливий аспект їхнього великого потенціалу – психологічно-емоційний вплив [67, С. 22].

Нам імпонує думка Григорія Фреймана та Олени Пометун, які у своїй фундаментальній праці «Методика навчання історії в школі» стверджують, що художнє кіно не повинно розглядатися як монографія чи точне відтворення фактів. Вони наголошують, що критики, які вимагають від фільмів повної фактології, не розуміють його фундаментальної природи. Фільми, на їх думку, створили новий візуальний культурний фронт, який впливає на масову свідомість та наше розуміння історії. За їх словами, кіно має унікальну метафоричність та символізм, і його версію подій слід розглядати не як прямолінійне відтворення фактів, а як творчий акт, який не можна взяти напрому як єдину правду [85, С. 39].

Інший вчений з Томського університету, В. Сиров, у своїй статті «Фільми як історичне джерело чи певні розмисли щодо статті О. Усенко» висловлює ідею, що художні фільми можуть візуалізувати певні аспекти минулого, дозволяючи глядачам уявити, як можливо виглядали різні речі або яка атмосфера панувала в історичних періодах. Навіть якщо візуальне представлення не завжди точне, це може спонукати глядачів до обговорень про достовірність подій, ініціюючи бажання знаходити правду в автентичних джерелах. За словами Сирова, ці обговорення про рівень історичної достовірності активізуються в суспільстві загалом, а не лише серед фахівців [95, С. 135].

На сьогодні виникає нова наукова галузь, яка в процесі публікацій використовує не лише традиційні джерела та документальні фільми, але також звертається до художнього кінематографа. Ця область науки використовує художні фільми як інструмент для візуального представлення історичних подій, а також для репродукції соціокультурної дійсності, враховуючи тенденції сучасного сприйняття минулого. Деякі дослідники вже розробляють власні методики для вивчення цього явища. Однак загальна методологія в цьому напрямку все ще знаходиться на етапі початкового розвитку [90, С. 31].

В. Дрібниця у своїй праці «Використання відео та мультимедійних матеріалів на уроках історії України та всесвітньої історії у 6-11 класах» виділяє ключові ознаки та розробляє свою власну методикау, об'єднавши і вдосконаливши погляди інших дослідників. Він враховує не лише історичний контекст та інші структурні аспекти кіно як мистецького твору, але також підкреслює важливість вивчення таких елементів, як:

1. час та місце зйомки, сюжетна локація подій;
2. загальна обстановка, предмети побуту;
3. техніки відтворення реальності;
4. головні персонажі, їх ідейна належність, цінності, лексика, жестикуляція, міміка;
5. стадії розвитку сюжету (зміни, що впливають на долю головного героя; виникнення проблеми, її вирішення та ліквідація) [19, С. 42].

Однак навіть якщо врахувати наведені категорії, Дрібниця не виключає аналіз політичного, суспільного та культурного контексту. Він приділяє увагу питанням політичної позиції автора та впливу на суспільство, а також культурним аспектам. Наприклад, чи виражає автор підтримку певної ідеології через фільм та чи спробує впливати на глядача, непомітно внесенням цінностей для потенційних споживачів. Відзначається також увага до суттєвих та контроверсійних питань.

Необхідно дотримуватися ряду певних умов при вивченні кінематографа, які враховують свідоме чи несвідоме втручання думок режисера та неконтрольованих авторами проблем, що можуть впливати на процес створення фільму. Ми хочемо виділити кілька умов, які слід враховувати при аналізі кінематографічних джерел:

1. причини, що призводять до навмисної або випадкової фальсифікації або спотворення об'єктивної реальності, такі як ангажованість режисерської команди, втручання сил-монополістів (наприклад, держави), суспільні настрої в країні та комерційний аспект;

2. рівень зацікавленості знімальної групи в об'єктивному відображенні подій, враховуючи відсутність суб'єктивізму, політичні амбіції та вимоги державного апарату;
3. визначення того, які факти в кінострічці можуть бути перебільшені або викривлені більше, а які відносно зберегли історичну достовірність [26, С. 3].

Олесь Горбачов вважає, що важливо ретельно аналізувати широкий спектр наявних фільмів. Оскільки кіно є відображенням свого часу, воно може слугувати дзеркалом епохи. Наприклад, шляхом дослідження тенденцій радянського кіно можна здійснити аналіз радянського життя та політики. Проте, щодо об'єктивності подання реальності, особливо в контексті СРСР та УРСР, слід бути обережним і використовувати аналітичні навички для критичного осмислення того, що відображено на екрані, а не сприймати його безпосередньо. Конкретні історичні фільми можуть служити важливим інструментом для відтворення державної політики, масової соціальної думки і уявлень про певні історичні події [38, С. 51].

Вивчення кінематографа породжує важливе питання щодо сприйняття художнього кінофільму як історичного джерела. Хоча це може здаватися парадоксальним, кожна кінострічка має певний документальний характер. Видатний дослідник К. Баханов зауважує, що кінофільми про минуле документують не тільки «справи давно минулих днів», але й поточну соціально-психологічну ситуацію, контекст та обставини їх створення [36, С. 179]. Р. Коваль додає, що кожен навіть короткий хронікальний кадр історичної події відображає суб'єктивність та мистецтво того, хто його знімав, віддзеркалюючи власні переконання та цілі цього автора [41, С. 203]. Це означає, що історичне кіно слід розглядати як не лише реконструкцію минулого, але й, як висловився Коваль, як «візуальне історичне джерело» або варіант історіографічного тексту. У обох випадках твір мистецтва стає об'єктом для критичного аналізу, де художники і режисери виступають як оповідачі історії, а їхні твори можуть служити джерелом для культурного та історичного дослідження.

Марія Добриця, в своїй статті «Використання історичного кіно на уроках», розглядає унікальність художнього історичного кіно, яка полягає в можливості відчувати історичну постать або подію завдяки вдалій грі акторів, що відтворюють внутрішній світ історичних постатей. Зазначається: «Що завдання вчителя полягає в тому, щоб вміло використовувати художнє кіно на уроках історії, використати переваги цього формату на користь навчання та зацікавленості школярів» [17, С. 12]. Ігрове кіно, за словами Добриці, несе за собою інтерес у дітей та активізує їхню пізнавальну активність, але водночас потребує серйозної підготовки для ефективного використання.

«Художні фільми містять значну кількість закодованих даних про той період, в якому вони створені, тому, так чи інакше, вони слугують джерелом інформації про цей історичний відрізок та, певною мірою, його репрезентують, хоча інколи це може бути викривлено», – такої думки дотримується В. Кравчук [42, С. 18]. Інші вчені, такі як Алан Маркус та Євген Волков, додатково вказують на те, що кіно може виступати як інструмент для накопичення та передачі історичної пам'яті, утім, як комплекту основних соціальних ментальних образів, стереотипів і традиційних звичаїв [57, С. 32].

М. Варій переконаний, що кінофільми володіють здатністю відтворювати соціально-культурне підсвідоме, оскільки вони є мистецькими творами. Це означає, що вони можуть бути пронизані різноманітною ідеологією, іноді приховано чи неочевидно. Автори фільмів можуть навмисно або несвідомо вкладати свій світогляд у творі, не обов'язково маючи на меті нав'язати свою думку глядачам. Також слід зауважити, що кіно може інтерпретувати історичні факти на свій власний спосіб, враховуючи як наукові дані, так і різні міфи, які можуть трактуватися по-різному [69, С. 348]. З погляду соціології, яка часто враховується в історичних дослідженнях, кіно виконує роль виразника суспільного стану та амбіцій. Це виражається у взаємодії з різними актуальними для суспільства темами та відображенні панівних моральних і ментальних цінностей [74, С. 296].

Отже, з представлених та проаналізованих фактів вище, можна зробити очевидний висновок, що інноваційні технології в інформаційній сфері грають ключову роль в активізації пізнавальної активності школярів. Це впливає з їхньої легкості в сприйнятті та застосуванні, популярності та можливості вчителя ефективно використовувати яскраві візуальні засоби, такі як фільми або їхні фрагменти. При цьому важливо враховувати, що завдання та цілі, які визначаються на основі принципів дидактики і методики, можуть сприяти підвищенню навчальної мотивації учнів, залучаючи кожного індивіда до освітнього процесу [76, С. 153].

Зауважимо, що класичні методи, які використовуються в традиційних історичних дослідженнях, також мають свою важливість у вивченні взаємозв'язку історії та кіно. У даному контексті доречним є використання історико-діахронного методу, який передбачає порівняння характеристик динаміки розвитку історичних систем на тлі інших, складніших систем. При дослідженні взаємозв'язку історії та кіно важливим є порівняльний аналіз конструйованої та показаної в фільмі реальності з соціально-політичними, ідейними і культурними коливаннями країни чи суспільства протягом відповідного періоду.

Узагальнюючи наші роздуми, хочемо процитувати визнаного педагога та історика Марка Ферро, який спеціалізувався на історії Європи та кінематографа початку ХХ століття, а також історії Радянського Союзу. Він стверджував: «Що поєднання кінематографа з історією відкриває багато точок взаємодії, де історія відображається як синопсис епохи та оригінальне тлумачення формування соціальних формацій. У всіх подібних аспектах шляхи мистецтва кіно та історії перетинаються, надаючи унікальні можливості для розуміння минулого через призму фільмів» [98, С. 149].

Сучасні науковці акцентують на тому, що візуальний процес запам'ятовування виявляється значно ефективнішим у порівнянні зі слуховим чи іншими сенсорними сприйняттями. Таким чином, без використання візуальних засобів важко досягти всіх намічених цілей, утримуючи високий стандарт якості,

як відзначають педагоги як минулого століття, так і наші сучасники. Візуальний супровід сприяє кращому усвідомленню нової інформації, ціліснішому розумінню суті історичного прогресу, а також глибшому осмисленню природи минулого, його нероздільності та зв'язку з нашим часом. Це надає можливість дітям бачити все напряду перед собою, що не можливо досягти лише через усну розповідь.

Таким чином, кіно виступає як прямий учасник історичного процесу і одночасно формується як інструмент наукового прогресу. Саме тому дослідники підкреслюють важливість коректного аналізу художнього кіно та вибору найбільш історично достовірних робіт серед загальної маси, які можна успішно впроваджувати у навчальний процес, дотримуючись при цьому всіх наукових принципів. Крім того, вони вбачають в історичному кіно один із найзахоплюючих засобів стимуляції пізнавальної активності дітей. Деякі дослідники навіть підкреслюють, що художні фільми, подібно до інших автентичних джерел, повинні бути вивчені, розглянуті та оцінені критично.

1. 3. Навчально-мотиваційний та розвивальний аспекти впровадження кінофільмів у шкільну історичну освіту

У двадцятому столітті звукове кіно та мультиплікація стали невіддільною частиною світової культури, даруючи глядачам чарівний та унікальний світ. Талановиті режисери та митці-мультиплікатори з різних країн створювали шедеври, які вражали людей до глибини душі та прищеплювали любов до вивчення історії. На передній план почали виходити як документальні, так і художні стрічки, а також освітні анімаційні фільми, які перетворювали вічні літературні, історичні та міфологічні сюжети в надзвичайно пізнавальний і емоційно насичений візуальний досвід, сприяючи глибокому сприйняттю і передачі вмісту, вбудованого в них історичного контексту [65, С. 8].

Відомий американський дослідник Белл Хукс вважає, що еволюція кінематографа, як вищої масової культури, вибудувала взаємозв'язок між сферами кіно та історичною наукою, утворюючи унікальні та взаємовигідні відносини. Творці кінофільмів здобули неоціненний запас наративного матеріалу: історичні джерела, епопеї, усні легенди, фольклор, які вони використовують як основу для своїх творінь. З іншого боку, сам кінематограф став своєрідним історичним джерелом, що втілює в собі епоху, колір і атмосферу того часу та місця, які визначають контекст створення кожної стрічки [30, С. 15].

«Якісне кіно, – як зазначає сучасна педагогиня О. Мокрогуз, – миттєво стало ефективним ілюстративним інструментом, відтворюючи дух епохи та віддзеркалюючи особливості та продукти цього історичного періоду – неповторної ментальності, стереотипів і світогляду її жителів» [45, С. 93]. Таким чином, фільми можуть допомагати створювати візуальне представлення історичних подій та періодів, що робить матеріал більш доступним і захопливим для учнів. Вони можуть бути корисним інструментом для візуалізації складних процесів та важливих історичних моментів.

Наразі важливо розуміти, що сучасні великі кіностудії створюють фільми, спрямовані переважно на сучасну аудиторію. Навіть при історичній основі сюжету важливо враховувати можливі адаптації сюжетних елементів під сучасні

канони та настрої суспільства. Фільмові твори відображають минуле через призму сучасного ретроспективного погляду. Їх мета – викликати реакцію та розглядати етичні аспекти, звертаючи увагу на моральні питання та психоемоційні реакції глядачів. Важливо враховувати, що кінематограф, попри своє художнє спрямування, впливає на сприйняття подій глядачами, особливо школярами, які можуть утворити власне упереджене ставлення до історичних постатей через відображення їх у фільмах [10, С. 32].

З іншого боку Белл Хукс стверджує, що використання ідеалізованих образів реальних особистостей, як у випадку американського солдата Дезмонда Доса у фільмі «З міркувань совісті» (2016, реж. Гібсон), може викликати зацікавлення підлітків у вивченні ідей та особистих рис реальних історичних постатей. Цей підхід може спонукати школярів до додаткового дослідження біографії Доса та подій, в яких він брав участь, розширюючи їхнє розуміння ідеологічних аспектів та життєвого шляху цієї важливої постаті [30, С. 19].

Поза сумнівом, історична тематика в кіно часто відображає протистояння сил добра та зла через представлення важливих історичних подій. Вплив моральних виборів героїв на сучасність може викликати бажання глибше розуміти ситуацію, співчувати та емоційно зворушуватися долею постатей, будь то політики, військові, громадські чи культурні постаті. Але важливо враховувати, що сприйняття того, що вважається злом чи добром, залежить від суб'єктивності режисера, його політичних переконань та ідеології [7, С. 9]. Тут велике значення має роль педагога, який повинен контролювати рівень суб'єктивізму на мінімальному рівні та постійно спонукати до критичного аналізу інформації. Далі будемо обговорювати можливості використання художнього кіно в навчанні з урахуванням навчальних та мотиваційних аспектів в школі.

Сучасні методисти, теоретики, психологи та педагоги наголошують на тому, що успішні результати в навчанні історії залежать від бажань, мотивації та поставлених цілей отримувача знань. Мотивація служить як засіб активізації цілеспрямованої розумової діяльності, дозволяючи підлітку глибше

занурюватися в сутність обраної проблематики, відчувати істинний інтерес і любов до історії як предмету. А сучасний кінематограф – це саме той феномен, який викликає зацікавленість у школярів різного віку. Психологи виділяють два типи мотивації: зовнішню, яка залежить від зовнішніх обставин, і внутрішню, що пов'язана з самою дисципліною та навчальним процесом. В ході досліджень у різних країнах з'ясовано, що внутрішня мотивація сприяє кращому засвоєнню наукового матеріалу як на теоретичному, так і на практичному рівні [43, С. 121].

За результатами цього дослідження хочемо зазначити, що важливо підтримувати та стимулювати внутрішню мотивацію школярів. Для досягнення цієї мети необхідно створити сприятливі умови та робочу атмосферу, в яких учні виявлятимуть істинний інтерес до додаткових досліджень теми, проблеми або предмета взагалі. Важливо, щоб підліток розумів свою важливу роль у національному громадянському суспільстві та в житті своєї громади. Знання принципів демократії, різноманітних моделей державного устрою та впливу громади на нього може сприяти усвідомленню історичних процесів. Додатковою мотивацією може бути бажання уникнути відчуття відставання від інтелектуальної еліти та культурно освічених осіб, що вимагає постійного самовдосконалення. Також внутрішня мотивація може виникати з комунікативних потреб, оскільки володіння мовленням та вміння якісно висловлювати свої думки та аргументувати їх може створити привабливий інтелектуальний образ, що привертає увагу та надає переваги в соціальній ієрархії і може позитивно вплинути на вивчення історії [46, С. 158].

С. Нетеча зазначає, що в контексті вивчення історії художнє кіно має значний обсяг лінгвокраїнознавчого матеріалу, що виступає мотиваційним чинником. «Інтеграція курсів та міжпредметних зв'язків в системі освіти набуває важливості, а введення фільмів у навчальний процес, зокрема фрагментів англійськомовних стрічок, може сприяти розвитку мовленнєвої компетентності», – стверджує автор [48, С. 95]. Використання оригінальної мови дозволяє краще відтворювати культурні особливості та атмосферу іншого

народу. Активне використання лінгвокраїнознавчого матеріалу сприяє ефективнішому розвитку соціокультурної орієнтації та фонових знань.

Водночас сучасні педагоги та історики В. Сафіулін та В. Паламарчук дотримуються думки, що використання історичного кіно може сприяти індивідуалізації та лібералізації урочних занять, стимулюючи самомотивацію та підтримуючи загальну мотивацію. Цей процес включає збільшення інтересу до фільму та розуміння можливостей засвоєння складної інформації через його перегляд. Позитивні емоції та задоволення, викликані переглядом, можуть підтримувати віру у власні можливості. Однак важливо, щоб це задоволення не було обмежене лише цікавим сюжетом, але також включало розуміння історичних процесів, що відображені у фільмі [51, С. 173].

Сучасне суспільство, завдяки глобалізації, насичене масовою культурою та новітніми технологіями. Молодь активно засвоює історичну інформацію через різноманітні кінострічки, які впливають на їхню свідомість через кінотеатри, телебачення, інтернет та рекламу. Фільми, такі як «Царство Небесне», «Перл Харбор» і «Гладіатор», створюються з метою сильного впливу на глядачів, використовуючи мультисенсорний підхід для виклику різних емоцій. Технології кінематограф активно використовуються для створення аудіовізуальної картини, яка найефективніше вражає почуття та емоції глядачів. Такий підхід робить ці стрічки привабливими для широкого кола глядачів, що підтримують їх не лише як споживачів, але і як учасників фанатської спільноти, що сприяє популярності фільмів. Кінематограф безсумнівно визначає культурні тенденції, утримуючи своє визначне місце в масовій свідомості [58, С. 6].

Таким чином, використання історичного кіно в шкільному навчанні є ефективним засобом стимулювання інтересу підлітків, оскільки фільми вже стали невіддільною частиною їхнього щоденного життя поза школою. Добре обрані та органічно впроваджені стрічки можуть зацікавити учнів, допомагаючи педагогам привертати їхню увагу до історії та відображати події на екрані. Художні фільми є необхідною складовою для новаторської педагогічної практики, яка вже широко використовується в Заході, і може стати такою самою

корисною для українських вчителів. Вони можуть здійснювати обмін досвідом та практиками з метою покращення навчального процесу та виховання молодого покоління. Співпраця з західними колегами може стати частиною стратегії України у сфері освіти та національної політики.

У сучасному світі існує повний арсенал фільмів, що утворюють так звану «кінобібліотеку» і визначають візуальні образи історії. Ці стрічки вже стали важливим фактором формування національного сприйняття минулого. Висока привабливість та доступність для різноманітної аудиторії, незалежно від віку, статі чи світогляду, зробили їх масовими та впливовими. Характерним прикладом є серія фільмів, присвячених трагічному Голокосту. Ці стрічки, утворивши певний жанр, стали важливим джерелом інформації про Голокост для мільйонів людей. Вони допомагають створювати загальне уявлення про події, впливають на ставлення та емоційний фон глядачів [65, С. 7].

Попри все, важливо враховувати просту істину, яка випливає з аналізу літератури про взаємозв'язок кіно та освіти: максимальна ефективність використання кіно в школі залежить від ясної спрямованості та детальної підготовки вчителя. Вчитель повинен управляти процесом перегляду, враховуючи освітні цілі, та бути готовим до різноманітних питань учнів, які можуть виникнути під час або після перегляду. Наприклад, чи відображає фільм події відповідно до історичних фактів? Які елементи розповіді є історично правдивими або зміненими? Важливо, щоб вчитель не лише слідкував за точністю інформації у фільмі, але й направляв учнів на аналіз цієї інформації, розвиваючи їхні аналітичні та оцінювальні навички [76, С. 216]. Використання кіно може підвищити успішність у навчанні, але це вимагає додаткових зусиль вчителя, який повинен глибше аналізувати та обирати відповідні фрагменти. Деякі вчителі можуть стикатися з обмеженим часом або недостатнім бажанням приймати додаткове навантаження.

Незабаром після того, як кінематограф став окремою галуззю мистецтва, його вплив на суспільну та освітню сфери став надзвичайно суттєвим. Цей вплив не лише не втрачає своїх початкових характеристик, а й набуває додаткових

інструментів, іноді перетворюючись у засіб поширення деструктивних ідей та маніпулювання людською свідомістю і почуттями [90, С. 31].

Коллективна пам'ять людства або нації – це складний феномен, що формується різноманітними чинниками, і кінематограф в сучасному світі виступає фундаментальним чинником у формуванні «культурної прошивки», яка визначає наше існування як особистості, громадянина та частини суспільства [25, С. 54]. Цей культурний феномен повинен привертати увагу вчителя, якщо він дійсно прагне покращити історичне розуміння своїх учнів та встановити з ними ментальний зв'язок. За словами Джона О'Коннора, вченого-історика, важливо звертати увагу на просвітницький аспект художнього кіно та розглядати його в контексті змісту, умов знімального процесу та реакції суспільства на виходження фільму [30, С. 132]. О'Коннор підкреслює значення глибокого аналізу фільмів різних шкіл та епох для розуміння культурних та соціальних зрушень, а також адаптації кіно до змінених канонів та вимог часу.

Сучасні європейські науковці-методисти переконані у тому, що використання кіно в навчальному процесі повинно бути чітко структурованим, ретельно продуманим та спрямованим на конкретні цілі. Дослідник, який вивчає виникнення тоталітарних систем в Європі та Голокосту, Стоддарт Джеремі, вказує на безмежні можливості художнього кіно як стимулятора психологічної емпатії [29, С. 511]. Зазначається, що через кіно можна ефективно навчати школярів розрізняти різноманітні історичні перспективи та спонукати їх розмірковувати про соціальну справедливість в різні періоди історії, а також встановлювати паралелі з сучасністю.

Проте, Джеремі зауважує, що емпатія найкраще розкривається при індивідуальному перегляді, коли відсутні зовнішні впливи та відволікаючі фактори, які можуть виникати під час групового перегляду в школі. Він підкреслює, що емпатія вимагає уважно встановлених меж, і вчителю важливо створити відповідні умови для істинного співчуття та максимального емоційного занурення учнів.

Результати дослідження А. Маркуса [28, С. 64] вказують на необхідність використання кінематографу як інструменту на уроках з метою розвитку діяльнісного мислення, аксіологічної та логічної компетентності у підлітків. В іншому випадку існує ризик отримати пасивний та безініціативний перегляд, який не максимізує потенціал художнього кіно та не сприяє критичному мисленню, зводячи усе лише до «одноразового атракціону» або марнування часу. Оскільки художній кінематограф є природною складовою повсякденного життя будь-якої людини, включаючи дітей, навички розуміння та аналізу його можуть стати цінними. Здатність працювати з історичними фільмами та вміння логічно їх розуміти дозволяють вихованцям розвивати аналітичне мислення та навички історичного критичного аналізу.

Навіть при усьому цьому, сам факт використання візуального середовища з високоякісною операторською роботою та відповідальним підходом режисерів створює сприятливі умови для привертання уваги підлітків до різних аспектів історії, зокрема реальних історичних об'єктів. Це охоплює цінні артефакти, такі як лицарське спорядження чи мечі, а також мовні аспекти, наприклад, відому лапідарну майстерність воїнів Спарти. Такий підхід вбирає в себе процес поглиблення учнів у суть історичних подій, покращує їхнє розуміння різноманітності культур різних народів. Використання теоретичної фактології дозволяє учням аналізувати те, як конкретні культури чи особистості представлені у фільмі, а також розуміти мету побудови їхніх образів в контексті наративу, що висувається авторами фільму [9, С. 23].

Важливо пам'ятати, що учні, навіть якщо вони вже у старших класах, часто ще не сформовані як особистості і не завжди мають чіткі пріоритети або розуміють важливість постійного інтелектуального розвитку. Багато з них ставлять у розряд «нудно» сам процес навчання. З цього випливає, що вчителю-новатору слід не лише підтримувати зацікавлених учнів, які вже проявляють інтерес до навчання, але і стимулювати тих, хто може бути менш мотивованим чи не виявляти цікавості взагалі. Кіно художнього жанру може стати ефективним інструментом для розвіювання міфу про те, що навчання обов'язково є

нудотним. Воно передає історію аудіовізуально, не перевантажуючи учнів фактами і термінами. Правильно вибрана кінострічка може максимізувати увагу учнів, поглибити їхнє розуміння подій або конкретних елементів історії, спонукати їх докладніше розглядати історичний контекст [14, С. 51].

Роберт А. Розенстоун, історик та видатний професор технологічного інституту в Каліфорнії, висловлює думку, що кінострічки стали новітнім засобом вивчення історії, представляючи собою технологічні форми пізнання. За його словами, настав час, коли фахівці з історії повинні визнати, що кінематограф не лише репрезентує історію, але і активно створює її. Такий підхід дозволяє розглядати кіно як рівноцінний історичний ресурс поряд з усними та письмовими джерелами [60, С. 22].

Низка сучасних вчених, зокрема В. Сафіулін В. та В. Паламарчук у своїх дослідженнях зазначають, що використання кінострічок має великий потенціал для підвищення навчальної мотивації та розвитку історичної грамотності. Вони вважають, що більшість можливих негараздів при впровадженні кіно в освітній процес можна уникнути, якщо педагог зможе обрати правильний підхід. Використання кіно може сприяти розвитку аналітичних навичок, усвідомленню різних перспектив, візуалізації історичних подій та заохоченню критичного мислення через аналіз фільмів як реконструкторів історії. Вчені стверджують, що практика використання художнього кіно у навчальному процесі є критично важливою як для подальших досліджень, так і для формування у школярів історичної кінограмотності [51, С. 207].

Роберт Розенстоун провів свій дослідницький проєкт у три етапи. Початкові дані були зібрані через два різні опитування: одне спрямоване на викладацьку практику педагогів, а інше – на думки та судження школярів. Перше опитування зосереджувалося на методиках використання кіно в урочному процесі, і його заповнили близько 200 вчителів. Розенстоун і його команда запропонували педагогам приєднатися до опитування через журнал, альтернативою було голосування на відповідному веб-сайті журналу. Більшість респондентів-вчителів представляли штат Новий Південний Уельс, а менший

відсоток – інші штати, такі як Вікторія, Тасманія та Квінсленд. Щодо учнів, їх було близько 178 осіб, і опитування стосувалося їхніх вражень від використання художнього кіно на уроках та питання про те, чи повинен кінематограф мати своє місце серед інших візуальних засобів в системі шкільної освіти [60, С. 32].

У своєму дослідженні Роберт Розенстоун прийшов до висновку, що більшість вчителів історії не використовують повністю навчальний потенціал кінематографу. Замість того, щоб включати фільми в схему уроку як додатковий інструмент для викладання фактології, більшість з них зосереджується виключно на мотиваційному аспекті художніх фільмів. Теоретично, деякі вчителі визнали кіно як продуктивний засіб досягнення академічних цілей, але більшість відзначили, що головна перевага кіно полягає в його здатності ефективно стимулювати інтерес учнів до навчальної дисципліни.

У першій стадії опитування було виявлено, що вчителі систематично використовують історичні кінофільми, і це застосування не було лише особистим вибором вчителя, але й відзначалося високим рівнем зацікавленості та активності з боку учнів. Згідно з отриманими даними, 65% учителів використовували фільми 2-4 рази за семестр (відповідно 4-8 разів за навчальний рік), тоді як 31% респондентів застосовували цей метод 1-2 рази в навчальному році, зазначаючи, що це відноситься до окремих класів, а не загальної педагогічної практики [60, С. 37].

Після аналізу дослідження професора Розенстоуна можна зробити висновок, що у випадку використання історичного кіно в шкільному навчальному процесі воно більше сприяє формуванню навчальної мотивації, аніж фактологічному наповненню інформацією для історичного розуміння. Важливо враховувати, що такий результат може бути визначений початковою позицією вчителів, які заздалегідь визначили використання кіно з мотиваційною метою. Загалом кіно виходить переможцем у порівнянні з іншими джерелами завдяки своїй привабливості, інноваційності та здатності залишатися в пам'яті, що сприяє активним обговоренням та конструктивним дискусіям. Наприклад,

фільм «Дюнкерк» здатний викликати зацікавленість, викликаючи дискусії та, можливо, спонукати школярів до подальших досліджень.

Вчителі відзначили, що, спираючись на їхні спостереження, кінофільми сприяли підвищенню зацікавленості та активності учнів. Самі школярі зазначили, що кіно є важливим допоміжним інструментом для візуалізації та запам'ятовування яскравих історичних образів. Проміжні результати вказували на те, що художнє кіно має значний потенціал для привертання уваги дітей до обговорюваних на уроці тем. 90% учнів виразили думку про ефективність, привабливість та корисність такого інноваційного методу проведення уроків. Це підтверджує важливість врахування інтересів та вподобань учнів при виборі методів навчання.

Крім того, кінцеві результати дослідження включали статистику щодо інших вчителів, які використовували кіно як інструмент для фактологічного навчання та формування історичного розуміння. Цей вид викладання виявився менш поширеним серед вчителів, і лише 8% з них визнали, що кіно є ефективним джерелом для вивчення історії. Один з цих 17 вчителів висловив ідею про необхідність порівняння кінострічок з традиційними історичними джерелами, зауваживши: «Коли я використовую художнє кіно як джерело, ми завжди обговорюємо його достовірність, порівнюючи інформацію з підручниками і намагаємося визначити точність або невірність на основі наукових даних. Важливо протиставляти дані фільму іншим і порівнювати наратив фільму з підтвердженою науковою базою» [60, С. 40].

Підсумовуючи висновки провідних іноземних вчених та враховуючи власні роздуми, можна визнати, що важко не підтримати ідеї П. Вайнштейна щодо важливості та потенціалу історичного кіно в сучасній системі освіти, які ми висвітлили на початку цього розділу. Сучасний урок повинен бути орієнтованим на особистість, враховувати вікові особливості та індивідуальні уподобання учнів. Малюнокова візуалізація, хоч і лише один з аспектів дитиноцентричного навчання, виступає ключовим елементом в цьому складному механізмі. Вона може служити мотиваційним інструментом, яким може

користуватися вчитель, щоб збільшити зацікавленість дитини, привернути її увагу до конкретних аспектів та розносити нові ідеї. Візуалізація стає ключем до розв'язання різних організаційних та навчальних викликів [76, С. 185].

Кінематографія художнього спрямування має великий потенціал стати ефективним інструментом для мотивації психологічної емпатії серед учнів. У контексті повномасштабного вторгнення окупантів на українську територію, потік новин про трагедії та страждання людей може призвести до втоми і втрати чутливості до людських страждань. Кіно може відігравати важливу роль у відновленні глибоких почуттів та співчуття. Спрямованість на індивідуальні історії, такі як доля маленького Олександра Яхно чи трагічна втрата 4-річної Лізи під час ракетної атаки на Вінницю, може ефективно пробуджувати гуманістичні почуття та сприяти розвитку емпатії. Такі особисті історії стають могутнім інструментом для спільного переживання та втілення гуманітарних цінностей.

Весь сценарій у кінематографі обертається навколо індивідуальних історій, створюючи структуру сюжету. Такий підхід, що базується на розкритті особистих історій, сприяє розвитку емпатії та використанню потужного емоційного звучання. Це дозволяє привернути увагу підлітків, зацікавити їх у додатковому вивченні обраної теми, стимулюючи природний інтерес до вивчення нового за межами уроків.

Отже, використання історичного кіно для візуалізації інформації є вельми ефективним методом, оскільки цей підхід є особливо популярним серед учнів. Врахування вподобань школярів стає ключовим аспектом шкільної освіти, і педагогам слід активно розширювати свій арсенал методик, шукаючи нові шляхи встановлення психологічного зв'язку з учнями. Використання художніх фільмів на уроках історії може виявитися не лише інструментом для підвищення мотивації учнів, але й цінним джерелом фактологічної інформації та історичних даних. Однак це можливо лише при умові, що вчитель використовує чітко структурований та ретельно продуманий підхід, вибираючи якісні кіношедеври для використання на уроках.

РОЗДІЛ 2.

ІНТЕГРАЦІЯ КІНОФІЛЬМІВ У СУЧАСНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

2.1. Переваги використання історичних фільмів на уроках історії

Викладання історії вимагає від будь-якого вчителя творчого та креативного підходу, особливо зараз, коли наука не стоїть на місці, а сучасні школярі багато в чому проінформовані краще, аніж ми в їхньому віці. Читати в 3-4 роки стає звичайною справою, як і спілкування із віртуальною «Siri», діти багато часу проводять у «всесвітній павутині». З одного боку вони дуже самостійні, а з іншого самотні та розгублені.

У зв'язку з цим сучасні педагоги зіштовхуються із рядом проблем, насамперед пов'язаних із вибором методичних прийомів, засобів навчання, наочно-роздаткового матеріалу та основних методів активізації учнів в освітньому процесі. Першочергове завдання вчителя, це не просто провести урок, прочитати відповідну кількість годин, а навчити, сприяти вихованню та розвитку всебічно розвиненої особистості. При цьому одним із найвагоміших пріоритетів залишається розвиток критичного і творчого мислення учнів, тому активно триває пошук найкращих механізмів реалізації даного завдання [39, С. 71].

Нова українська школа сприяє пошуку нових та альтернативних шляхів для удосконалення і покращення навчального процесу. Вчителі історії, і не тільки, повинні експериментувати, постійно перебувати в пошуку, а також впроваджувати досвід зарубіжних колег, щоб досягти важливої мети – привити учням навички критичного мислення із елементами аналізу. Це справді дуже важливо, враховуючи той факт, що ми живемо в світі, де інформації властиво швидко оновлюватися і часто в ній більше спаму, аніж реальності [71, С. 85].

Існує багато механізмів для покращення та оптимізації навчального процесу в ХХІ столітті. «Одним з продуктивних способів стимулювання активності та формуванню високої мимовільної уваги в учнів, може слугувати використання історичного кіно на уроках історії», – такої думки дотримується сучасний педагог та дослідник А. Асерівський [32, С. 54].

Певна річ, що використання відео на уроках історії не є ноу-хау, дана методика практикується давно, але тривалий час існували проблеми та труднощі пов'язані із реалізацією. Ще якихось 5-10 років тому якість аудіо-відеоматеріалів залишали бажати кращого, вони не були поширені в такій великій кількості, як сьогодні. З іншого боку не дозволяло й технічне забезпечення школи і залежність від класно-урочної системи. Всі перераховані фактори перешкоджали вчителю використовувати аудіовізуальні засоби для більш ефективного і продуктивного навчання [49, С. 130].

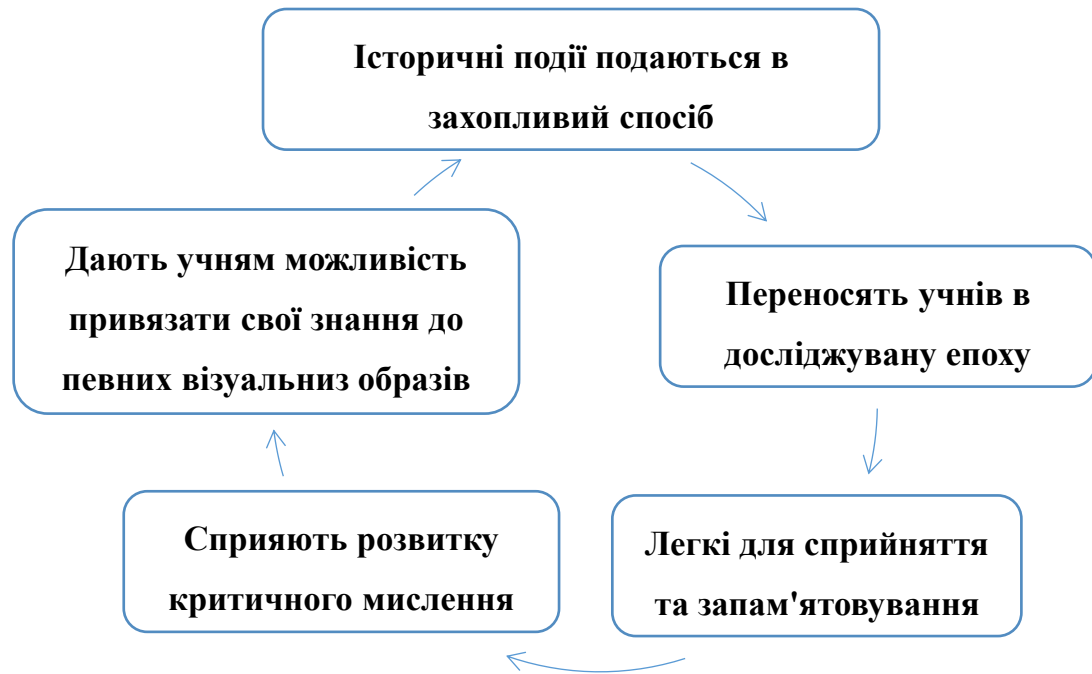
Проте зараз все зовсім по-іншому. Швидкими темпами на головних екранах країни та інших цифрових ресурсах виходить велика кількість фільмів на історичну тематику: художні, науково-популярні, блок-бастери, телесеріали, документальні матеріали, навчальні та інші. Більше того, на сьогодні 62,9% вчителів мають можливість використовувати мультимедійні комплекси під час занять. Але все ж серед основних потреб, зазначених педагогами, є:

- інтерактивна дошка (42,1%),
- комп'ютери (14,4%),
- проектори (19,7%),
- аудіотехніка (5,2%),
- телевізор (2,2%) [43, С. 28].

Варто наголосити, що велика кількість педагогів застосовує власні технічні засобами для оптимізації навчального процесу. Виходячи із даної ситуації, вчителі історії дедалі частіше практикують використання історичних відео-фрагментів, як одного із продуктивних методів активізації пізнавальної діяльності школярів, для вивчення нової теми або узагальнення.

До основних переваг варто віднести наступне: діти отримують візуальну можливість перенестися в історичну епоху, яка вивчається, дізнатися про лепту історичної постаті в історію країни й загалом світу, побачити на екрані події, які відбувалися у минулих століттях, а також отримати уявлення про традиції, мистецтво, побут, їжу, релігійні вірування народів різних держав на різних етапах свого розвитку [55, С. 93].

Всі вищепераховані фактори сприяють підвищенню рівня мотивації на уроці історії, розвитку глибокого інтересу до предмета, усвідомленого і цілеспрямованого сприйняття історичного минулого. Таким чином з навчальної й освітньої точок зору, відеофільми є дуже корисними, оскільки:

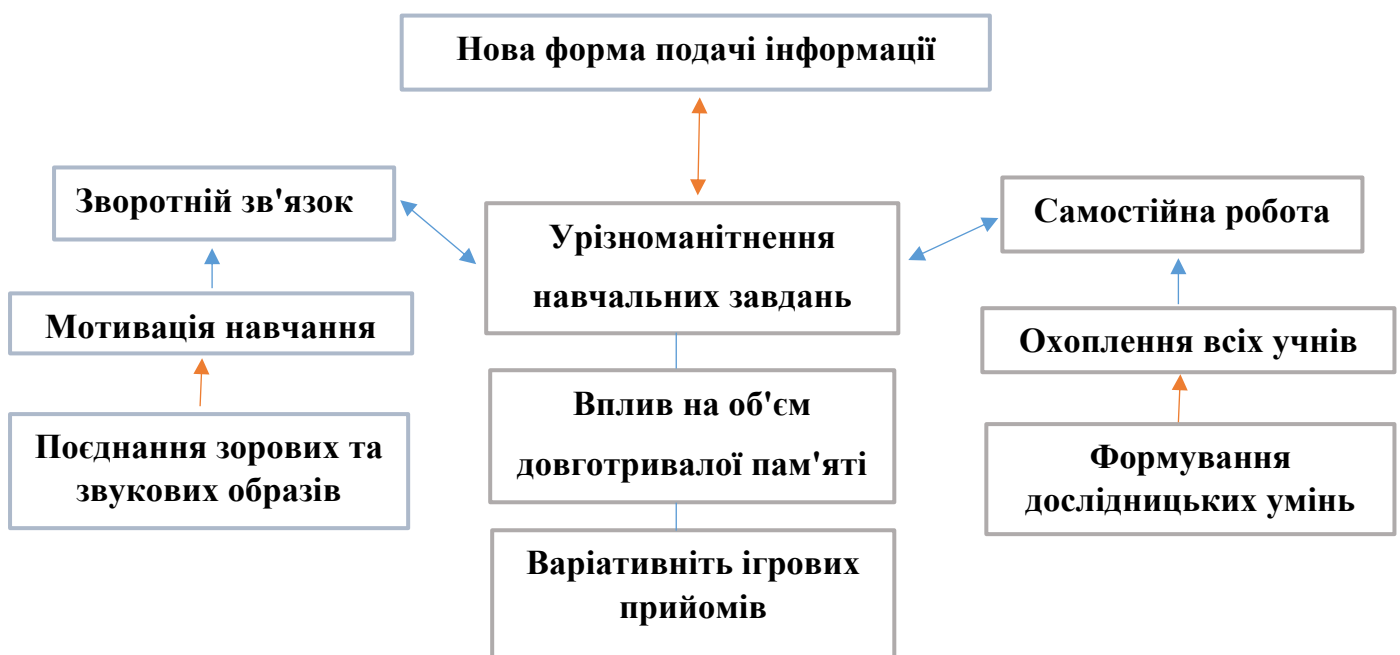
Перевагою відео-візуальних засобів прийнято вважати їхнє застосування на уроках різних типів і на різних етапах освітнього процесу (комбінований урок, урок-семінар, нестандартний: рольове дійство, «Що? Де? Коли?», урок КВК, урок «Брейн-ринг»). Також дуже часто їх використовують на виховних заходах, адже вони дають змогу вчителю дуже влучно врахувати особливості, нахили, інтереси, вподобання та здібності кожного вихованця [90, С. 23].

Разом з тим кожен нестандартний урок несе в собі компоненти традиційних уроків: вивчення нової інформації, її осмислення, запам'ятовування, узагальнення та застосування, але в незвичайних та цікавих формах. Це сприяє глибшому та ґрунтовнішому засвоєнню навчальної програми, а з іншого боку учні не відчують рамки класно-урочної системи, і як наслідок, проявляють більшу активність. Водночас відеоматеріали надають можливість учням сприймати інформацію через зорове сприйняття, що сприяє кращому запам'ятовуванню та розумінню історичних фактів [55, С. 118].

«Цінним показником для будь-якого вчителя, – на думку педагога В. Мирошниченко, – є й те, що фільми відносяться до найбільш економних за часовими витратами засобів передачі знань» [93, С. 195]. Зі слів автора можна дійти до висновку, що відібраний фільм дозволяє в доступній формі передати учням велику кількість навчального історичного матеріалу, який логічно доповнюється раніше вивченим матеріалом. Використання відеофільмів дозволяє створити оптимальне навчальне середовище, оснащене звуковими та візуальними елементами, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

У фільмах, в яких прослідковується історична тематика, дуже часто використовуються документальні зйомки, зокрема кінохроніки, натурні зйомки історичних пам'ятників, інтерв'ю з очевидцями – все це дозволяє реконструювати історичну реальність та умовно перенести учня в минуле. Також екранні динамічні засоби транслюють предмети матеріальної культури, усну народну творчість, твори мистецтва, і таким чином подають оригінальні знання, які не можливо отримати з будь-яких інших джерел [67, С. 80].

До основних переваг використання історичних фільмів на уроках історії можна віднести наступне:

Нам імponує думка Р. Ковалю, який вважає, що дин із ключових аспектів, що робить історичні фільми ефективними, це їхня здатність передавати історичні події в доступній та цікавій формі. У порівнянні з традиційними підручниками, фільми можуть надати візуальну реалізацію подій, дозволяючи школярам легше засвоювати та розуміти інформацію. Візуальний елемент допомагає учням створити власне уявлення про історичні періоди та постаті. Перегляд історичних фільмів сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних навичок учнів. Вони змушені аналізувати та оцінювати подані сценарії, розмірковувати про вірогідність подій та взаємозв'язок історичних постатей. Цей підхід розвиває у дітей здатність логічного мислення та вміння визначати причинно-наслідкові зв'язки [41, С. 165].

«Історичні фільми дозволяють учням поглибити свій культурний досвід, осягнути особливості життя в різні історичні епохи. Вони знайомляться з різноманітними традиціями, звичаями та соціальними умовами певного періоду, що робить їх більш компетентними та культурно освіченими громадянами» - такої думки дотримується В. Курилів [75, С. 42]. Він переконаний, що використання історичних фільмів стимулює інтерес учнів до предмета та сприяє активному навчанню. Замість традиційного читання або слухання лекцій, фільми забезпечують емоційний зв'язок із матеріалом, роблячи процес навчання цікавішим та пам'ятним.

Педагог та філософ Джон Дьюї відзначав: «Ми вивчаємо не для школи, а для життя». Використання історичних фільмів на уроках історії дозволяє створити візуальну реалізацію минулих подій, що полегшує засвоєння інформації студентами. Цей підхід допомагає учням не лише запам'ятовувати факти, а й відчувати історію, зробивши її більш доступною та цікавою. Адже освіта є ключем до розвитку суспільства, і з кожним роком вона стає все більше інноваційною. Сучасний педагог має величезний вибір інструментів для покращення якості навчання, і одним із таких інструментів є використання історичних фільмів на уроках історії [31, С. 45].

М. Добриця наголошує на тому, що ми вчимося не тим, що нам розповідають, а тим, що ми відкриваємо самі. Таким чином використання історичних фільмів на уроках історії стимулює розвиток критичного мислення. Учні, аналізуючи сценарії фільмів, навчаються визначати причинно-наслідкові зв'язки та виробляти власні висновки, що сприяє їхньому аналітичному мисленню. Використання історичних фільмів на уроках історії – це не лише новаторський підхід до навчання, але й ефективний спосіб залучення учнів до світу минулого [18, С. 5].

Відомий історик Д. Десятов вважає, що вивчення історії є невіддільною частиною освіти та культурного розвитку. Однак, викладання історії може бути складним завданням, яке вимагає від педагогів вигадливості та креативності. Серед чисельних методів навчання в історії, використання історичних фільмів є однією з ефективних стратегій, що сприяє глибшому розумінню подій та підвищує зацікавленість учнів. Вивчення історії через фільми активізує критичне мислення учнів, їх здатність аналізувати та оцінювати різні точки зору. З іншого боку, емоції – це ключовий компонент запам'ятовування історії. Фільми передають ці емоції, роблячи історію більш запам'ятовуваною. [40, С. 75].

Використання історичних фільмів на уроках історії може значно підвищити зацікавленість учнів у навчанні. Як стверджує педагог та історик Г. Яковенко: «Історичні фільми можуть служити каталізатором для обговорення інтерпретацій історії та розкриття різних підходів до подій». Використання історичних фільмів на уроках історії має численні переваги, зокрема візуалізація історії, розвиток критичного мислення, підвищення зацікавленості учнів та стимулювання емоційного сприйняття. Педагоги та історики повинні активно використовувати цей метод, забезпечуючи ефективний та цікавий процес вивчення історії [93, С. 187].

Уроки історії завжди викликали великий інтерес серед учнів, але для того, щоб глибше зануритися в минуле, іноді необхідно використовувати інноваційні методи. Один із таких методів, як вважає О. Мокрогуз, є використання історичних фільмів. Цей підхід може надати низку переваг, які заслуговують на

ретельне вивчення та аналіз. Адже історичні фільми можуть допомогти учням краще зрозуміти атмосферу та контекст певної історичної епохи. Вони передають культурні, соціальні та політичні аспекти того часу, надаючи глибше розуміння подій. Фрагменти кінострічок можуть візуалізувати події, розповіді та персоналії, роблячи навчальний процес більш доступним та цікавим [45, С, 172].

Отже, у використанні історичних фільмів на уроках історії є дуже багато переваг. По-перше, завдяки трансляванню документальних і художніх фільмів вчитель отримує можливість зробити урок цікавішим й продуктивнішим. По-друге, демонстрування відеоматеріалів викликає в учнів великий інтерес, у них формується міцна мимовільна увага, яка зумовлена динамікою, яскравістю та звуковим супроводом транслюючого матеріалу. Саме цим пояснюється стійке запам'ятовування сюжету, а відповідно історичних даних. По-третє, це сприяє виробленню осмислених уявлень, що допомагає порівнювати різні історичні періоди.

Все вище сказане дає можливість стверджувати, що історичні фільми на уроках історії це не тільки продуктивний засіб мотивації до навчання, а й механізм, який допомагає вирішувати ряд важливих освітніх та дидактичних завдань: розвиток критичного мислення, осмислене відтворення історії, формування патріотичних уявлень тощо.

2.2. Недоліки та основні проблеми інтегрування

«Не все те золото, що блищить» – всім добре знайоме прислів'я, але чи можна його застосувати щодо використання історичних фільмів в сучасному навчальному процесі? Невже в них більше недоліків, ніж переваг? Над цим питанням дискутує багато педагогів, науковців і навіть пересічних людей, яким не байдужа доля історичної освіти.

Відома українська педагогиня Анна Стараєва у своїй роботі «Методика навчання історії» дотримується наступної думки: «Фільми – це прогресивний крок вперед, вони із легкістю можуть призвести до трансформації застосовуваних роками методів і форм навчання. Їх впровадження в освітній процес справа нагальна, але не забуваючи при тому про суб'єктивізм, та власні оціночні позиції автора стосовно висвітлювальної теми» [55, С. 203]. Із такою думкою важко не погодитися, адже, до прикладу, постать відомого українського гетьмана Богдана Хмельницького в нашій та польській кіноіндустрії висвітлюють по-різному, і зовсім не важко здогадатися чому.

З цього випливає перша проблема використання історичних стрічок в сучасному навчальному процесі – суб'єктивізм. Кожен фільм має свого автора з відповідними поглядами, переконаннями, уявленнями та бажанням зробити свій проєкт культовим. Вчитель з обережністю повинен підходити до відбору транслуючого відеоматеріалу і робити акцент на тих матеріалах, які дадуть змогу учням самостійно зробити висновки, а не продублювати чийсь [78, С. 92].

З іншого боку, переглядаючи певний сюжет, учень отримує можливість перевірити його за допомогою підручника, історичних документів чи архівних досліджень, і це може стати ще однією прогресивною методикою роботи. Таким чином багато моментів залежать від самого педагога, його компетентності, майстерності в організації уроку, вмінні застосувати інноваційні методи навчання у позитивному ключі. Інтеграція історичних фільмів у сучасний навчальний процес є актуальним завданням, яке може збагатити навчання історії. Проте, цей підхід також стикається з низкою недоліків та проблем, які вимагають ретельного вивчення та аналізу [36, С. 186].

Дедалі частіше автори голлівудських фільмів надихаються відомими, харизматичними історичними постатями, яких роблять основними героями своїх робіт. Але, як правило, вони піддаються трансформації й набувають рис сучасних супергероїв або антигероїв. Цілком зрозуміло, що це робиться із стратегічних міркувань задля залучення широкої аудиторії та популяризації. Проте в той самий момент, це негативно впливає на сприйняття даної роботи, як допоміжного альтернативного джерела у вивченні історії та мотивації до навчання [23, С. 227].

Справа в тому, що історичні образи, з якими учні безпосередньо ознайомлюються, коли переглядають фільм, можуть закріпитися в їхній підсвідомості й асоціюватися з реальними історичними постатями. Але якщо екранні герої будуть далекими від історичної дійсності, та ще й із великою часткою вигадки, то це може призвести до «наукового дисбалансу». Діти трактуватимуть отриману інформацію як об'єктивно-наукове, реальне історичне знання. Іншою серйозною проблемою є порушення хронології та контексту історичних подій у фільмах. Недостатня увага до хронологічної послідовності може вводити учнів у плутанину та сприймання історії як нелогічної послідовності подій. Це може призвести до збентеження та неправильного розуміння історичних процесів загалом [24, С. 273].

Не слід забувати й про те, що художні фільми, як власне й документальні, не застраховані від неточної реконструкції історичних деталей, перебігу подій чи й взагалі вигадку окремих картин, задля зацікавлення глядача та динаміки сюжету. Проте перегляд навіть таких фільмів може слугувати механізмом досягнення пріоритетної мети – розвитку критичного мислення школярів, шляхом постановки перед учнями завдання знайти допущені історичні промахи та кіноляпи авторів [70, С. 110].

До основних проблем використання даного джерела, як вважає О. Братина, потрібно відносити й часовий ліміт. Фільми в середньому тривають 2-3 години, а в розпорядженні вчителя є тільки 45 хвилин, більше того, в сучасних реаліях дистанційного навчання – 30-35. Порятунком стає використання окремих відео-

фрагментів, і це набагато доцільніше, адже заняття в жодному разі не повинно перетворюватися в кіносеанс [37, С. 71]. «Найголовніше завдання вчителя, – на думку Олени Пометун, – в правильній організації самостійної роботи учнів протягом уроку, адже вони не повинні просто сидіти і дивитися фільм» [86, С.205].

Зазвичай вчителі використовують два види кіноперегляду. Перший – це невеликий відео файл, після вивчення нового матеріалу з метою наочного висвітлення та кращого сприйняття. Другий – перегляд кінофільму учнями й доповнений коментарями вчителя. Але в будь-якому випадку до даного методу роботи прикріплюється блок завдань, які учні мають виконати протягом уроку, розвиваючи ті чи інші навички. Як варіант, можна запропонувати створення схем, у яких в стислому вигляді діти зможуть відтворити нові отримані знання. До того ж педагог на всіх етапах повинен координувати роботу учнів і всіляко їм допомагати [87, С. 34].

У класі навчаються діти з різними індивідуальними особливостями, здібностями та можливостями, саме їх вчитель повинен враховувати під час трансляції відеофільму. Основна мета, а в цьому й складність, щоб кожен окремий учень зміг зрозуміти, проаналізувати, осмислити і пояснити певну проблематику, яка висвітлюється. Це, в свою чергу, викликає певні труднощі та перешкоди, адже не кожна дитина в змозі це зробити. Але не варто впадати в паніку, Д. Десятов пропонує вихід із даної проблеми: «На допомогу приходять застосування різних форм організації навчання: колективна робота, робота в парах та групах й на кінець індивідуальне навчання, коли вже кожен учень готовий до самостійної роботи. Це дає педагогу можливість диференціації проблеми за рівнем розвитку учнів» [16, С. 25].

Перешкодою у використанні історичних стрічок на уроці історії може стати необізнаність вчителя в роботі із технічними програмами, зокрема відео редактором. Але це справа часу і даний недолік, на щастя, виправляється дуже швидко. Рекомендую використовувати Volide Movie Creator, в ній не багато функцій і вона підійде навіть для новачків [34, С. 140].

К. Баханов вважає, що однією з основних проблем є тенденція історичних фільмів до спрощення складних історичних подій. Заради драматизму та розваги, фільми можуть змінювати факти, зводячи їх до чіткої лінії конфлікту. Це може призвести до втрати точності та викривлення історичної правди. Як відзначив історик: «Історія – це завжди більше, ніж просто події, але фільми часто обмежуються лінійністю» [36, С. 61].

Іншою серйозною проблемою є порушення хронології та контексту історичних подій у фільмах. Недостатня увага до хронологічної послідовності може вводити учнів у плутанину та сприймання історії як нелогічної послідовності подій. Це може призвести до збентеження та неправильного розуміння історичних процесів. Іноді інтеграція історичних фільмів призводить до забуття про роль первинних джерел у вивченні історії. Фільми, хоч і є цінним ресурсом, не повинні виключати роботу з первинними джерелами та архівними матеріалами [60, С. 54].

Нам імponує думка Олександра Мокрогуза, який наголошує на тому, що інтеграція історичних фільмів у навчальний процес вважається важливим елементом сучасної освіти, оскільки це може сприяти покращенню розуміння історії та стимулювати інтерес до навчання. Проте, несумісність історичних фільмів із сучасним навчанням призводить до низки недоліків та проблем, які варто ретельно розглянути та вирішити. В першу чергу це те, що більшість історичних фільмів створюються без урахування педагогічних принципів. Відсутність структурованого підходу до педагогічного процесу може призвести до того, що фільм стане неефективним засобом навчання, не сприяючи активному засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення [45, С 96].

О. Горщатко наголошує на тому, що важливою частиною навчання є активна участь школярів та їхня зацікавленість. Занадто часте використання історичних фільмів може призвести до пасивного сприйняття інформації, а не активної участі у розумінні та аналізі історії. З іншого боку не всі навчальні заклади можуть дозволити собі використовувати історичні фільми через

відсутність спеціального обладнання. Це може призвести до виникнення розриву в якості навчання між різними навчальними закладами [14, С. 37].

Із всього вище сказаного можна дійти до висновку, що відеофільми досить часто створюються людьми, які не мають відношення до викладання історії в школі та безпосередньої роботи із дітьми, тому відео джерела мають відповідати наступним критеріям:

- відео фрагменти не мають заперечувати програмну інформацію;
- відповідність віковим особливостям учнів;
- структурованість та інформаційна насиченість;
- естетика виконання і якість відео;
- відсутність сцен насилля.

Отже, у використанні історичних стрічок в сучасному навчальному процесі існує ряд проблем та перешкод: суб'єктивізм, недостовірні реконструкції, часовий ліміт, проблеми пов'язані із рівнем розвитку учнів та інше. Але кваліфікований та досвідчений вчитель вміє кожен недолік перетворити в окрему форму роботи: порівняння підручника та фільму, пошук і виявлення історичних неточностей тощо.

Інтеграція історичних фільмів у сучасний навчальний процес має свої переваги, але необхідно ретельно враховувати його недоліки та проблеми. Забезпечення балансу між драматургією та історичною точністю, підкреслення ролі критичного мислення та врахування ролі первинних джерел є ключовими аспектами ефективної інтеграції історичних фільмів у навчальний процес. Тільки такий підхід може зробити цей метод не тільки захопливим, але й продуктивним.

Таким чином не варто відмовлятися від ефективного та інноваційного засобу мотивації учнів до навчання на уроці історії, адже переваг у нього набагато більше. Вираз «Не все те золото, що блищить» тут зовсім недоречний. Історичні фільми – це прогресивний метод навчання XXI століття, і що головне, продиктований не методичною складовою, а вимогою часу. У зручний та зрозумілий для себе спосіб школярі закріплюють історичні знання.

2.3. Інноваційні методи роботи з кінофрагментами на сучасному уроці

На сьогодні існує велике різноманіття інтегрованих методів, які можна використовувати для вивчення історії в шкільному середовищі, використовуючи історичний кінопродукт. Важливо відзначити, що навчальні методи являють собою комплекс прийомів та стратегій взаємодії між вчителем і учнями. Мета цих методів полягає в освоєнні нового матеріалу, розвитку навичок та формуванні характеристик, важливих для подальшого розвитку та професійного успіху [33, с. 79].

Кожен метод охоплює різноманітні педагогічні прийоми, які взаємодіють між собою, утворюючи цілісну систему. Зараз існує широка класифікація навчальних методів та дидактичних прийомів, що створює основу для практичного використання вивченого нами засобу візуалізації, а саме:

1. Пояснювально-ілюстративний метод – спрямований на передачу прямої інформації та сприяє її усвідомленню та запам'ятовуванню учнями. У цьому контексті кінофільм може виступати як ілюстративний елемент або аудіовізуальний супровід усного викладу вчителя. В якості такого супроводу може використовуватися кадрова демонстрація історичних подій, особистостей, об'єктів культури, архітектурних особливостей тощо. Однак цей метод має свої недоліки. Використання його призводить до механічного запам'ятовування готової інформації, яку передає вчитель. Такий підхід обмежує розвиток творчого та критичного мислення учнів, а також не сприяє розвитку їхніх пізнавальних навичок, таких як вміння ставити проблемні питання, аналізувати факти та виділяти головне.

2. Репродуктивний метод – передбачає виконання вихованцями завдань за чіткою структурою, обраною вчителем. Після перегляду фільму «Операція Валькірія» 2008 року рекомендується провести аналіз вмісту, використовуючи бесіду, а саме евристичні та репродуктивні підходи. порушуйте питання, такі як ідеологія нацизму, художні засоби викладу, емоції глядачів, роль Адольфа Гітлера та ставлення авторів до учасників операції Валькірія. Далі, на основі зібраних даних і інформації з інших джерел, організуйте глибокий аналіз

нацизму та місії ліквідації гітлерівського режиму. Це може бути предметом конференції, де учні висловлюють свої думки та аналізують представлені факти. Важливо, щоб вчитель спочатку надавав зразок виконання подібних завдань, щоб учні зрозуміли, як ефективно проводити аналіз і дослідження.

3. Метод проблемних запитань – учням ставлять проблемні завдання, а знання не надаються готовими. Наприклад, для фільму «Темні часи» 2017 року можна сформулювати проблемні запитання:

- яка може бути альтернативна кінцівка стрічки на основі атрибутів конфлікту героїв;
- виявлення неправильних фактів, що були вказані автором;
- встановлення причинно-наслідкових зв'язків у продемонстрованих явищах.

Також, застосовуючи фільми різних режисерів, які розповідають про одні й ті ж події, можна визначити багато інших проблемних питань для учнів. Наприклад, порівняти стрічки «Перл-Харбор» та «Тора!Тора!Тора!», що розповідають про одну подію, і попросити учнів виявити головні розбіжності та пояснити, чому розповіді виявилися різними.

4. Метод евристичного навчання – спрямований на розвиток творчого мислення та включає такі прийоми. Наприклад, при вивченні фрагментів серіалу «Чорнобиль» можна використовувати наступні підходи:

- а) образне бачення – аналіз трейлера дозволяє висловити власні емоції та зробити припущення про зміст серіалу;
- б) змістове бачення – формулювання першопричин, ключової думки та морального змісту, які визначають переглянутий уривок;
- в) евристичні питання – постановка запитань, щоб визначити важливі аспекти персонажів або події, такі як «Хто?», «Де?», «Навіщо?», «Як?», «Коли?».

Ці прийоми допомагають розвивати аналітичні та творчі навички учнів під час вивчення інформації через художній контент.

5. Метод «брейнстормінгу» можна успішно використовувати з будь-яким кінофільмом, особливо для постановки актуальних проблем та їх подальшого

вирішення. Наприклад, при перегляді фільму «Найп'яніший округ в світі», можна запропонувати учням завдання генерувати ідеї щодо того, як американське законодавство може ефективно регулювати продаж алкоголю, щоб уникнути повного провалу, як це відображено у фільмі.

6. Метод дослідження – включає творчий підхід та використання власних знань та вмінь, спрямований на опанування наукових принципів та набуття практики самостійного наукового дослідження. Наприклад, можна порівняти дві стрічки про банду Келлі – «Справжня історія банди Келлі» (2019) та «Історія про банду Келлі» (1906), які відрізняються в часі прокату та своїм ідейним наповненням. Задача учнів полягатиме не лише в порівнянні сюжетів, але й в оцінці того, наскільки кожна стрічка відображає та втілює стереотипи, цінності та ставлення до історичних подій. Особливий акцент можна робити на тому, що новіший фільм є «ремейком» першого. Цей дослідницький підхід сприятиме покращенню розуміння значущих відмінностей між соціальним середовищем минулого та сучасного, а також виявленню того, як стереотипи можуть впливати на наше сприйняття історії.

А. Старєва у своїй науковій праці «Методика навчання історії: особистісно орієнтований підхід» рекомендує під час вивчення історії в школі використовувати різноманітні методи, такі як написання есе, проведення проєктів, інсценування та дидактичні ігри. У введенні історичного кінематографа в навчальний процес використовується метод наочності, але також слід звертати увагу на інші традиційні методи, такі як усний, для вивчення нового матеріалу, наприклад, теми «Німецький окупаційний режим в Європі», або практичний, для формування практичних вмінь та навичок учнів [55, С. 137].

Для нетрадиційних форм занять рекомендується використовувати різні теми, такі як «Глядацька конференція» (під час демонстрації відібраного кінофільму) чи «Кінофестиваль з історичною темою» (за участю кількох фільмів). Для занять-диспутів можна вибрати теми, такі як «Кінематографічна історія» чи «Минуле Східної Європи. Час соціалістичного табору і сучасність», де порівнюються радянські та новітні стрічки про одні й ті самі події. Під час

таких занять можна розділити клас на групи, де кожна група відіграє свою роль, наприклад, «представники знімальної команди» кінофільму, «історики» та члени журі. Учні, що представляють роль авторів, можуть презентувати свої творіння, демонструвати відібрані епізоди та обґрунтовувати свої позиції, «історики» можуть аналізувати інформацію, а члени журі оцінювати аргументи та доповнювати тези.

Отже, історія – це невичерпне джерело знань, яке розкриває перед нами таємниці минулого і допомагає розуміти та оцінювати сучасні події. Проте, навчання історії не завжди виявляється захопливим для сучасних комп'ютеризованих учнів, і тут на допомогу приходять документальні та художні фільми. Використання кіно в навчальному процесі має безліч переваг, які можуть покращити розуміння та зацікавленість учнів у вивченні історії.

По-перше, історичні фільми допомагають візуалізувати історичні події та персонажі, що робить навчання більш доступним і зрозумілим. Візуальний аспект дозволяє учням буквально відчувати атмосферу того чи іншого історичного періоду, сприяючи кращому засвоєнню матеріалу. Наприклад, фільми, які реконструюють події Другої світової війни, дозволяють учням побачити реалії того часу – стрес, страх, але й героїзм людей.

По-друге, використання історичних фільмів може допомогти залучити учнів та підвищити їхню зацікавленість в навчальному процесі. Зазвичай, кіно є більш привабливим для молоді, оскільки воно пропонує не лише інформацію, але й емоції. Відчуття співпереживання персонажам фільму може зробити історію більш реальною та близькою для учнів. Такий підхід робить уроки історії не лише навчальними, але й захопливими подіями, які залишають невиліковний слід в серцях учнів.

РОЗДІЛ 3.

СТРАТЕГІЇ ТА ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ З ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ ФІЛЬМІВ У СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

3.1. Крізь портал у минуле: документальні фільми та їх вплив на розвиток учнів і формування особистості

Сучасні діти дуже допитливі, окрім шкільного навчання та факультативів, активно відвідують різноманітні молодіжні заходи, кінофестивалі, спортивні секції та музичні школи. І це ще далеко не повний перелік інтересів юного покоління. Дедалі частіше вони проявляють інтерес до минулого: як виглядали перші київські князі, невже Іван Сірко справді був таким грізним та що відчували українські юнаки, коли захищали станцію Крути від московських вояків, озброєних до зубів? На ці запитання може відповісти підручник, вчитель, але не всі учні зможуть візуалізувати отриману інформацію.

Р. Коваль переконаний, що документальні фільми можуть стати чудовим дидактичним і методичним помічником для будь-якого вчителя. З одного боку вони виконуватимуть ілюстративну роль, а з іншого стануть важливим навчальним засобом, який не тільки подаватиме нову інформацію, а й мотивуватиме до навчання. Наприклад, у молодших класах середньої школи документальне кіно, умовно переноситиме в минуле і транслюватиме учням об'єкти, речі, постаті, пам'ятники, про які розповідає вчитель або йдеться в підручнику, коли вивчається конкретна тема [41, С. 239].

Сам термін «неігровий» (документальний) застосовують до фільмів, в створення яких покладені знімання реальних історичних постатей, подій чи творів мистецтва. Джерелами для документального кіно найчастіше стають історичні події, соціальні та культурні явища, відомі особистості, установи тощо, – такі дані отримуємо з Великого тлумачного словника української мови [99, С. 415]. Також варто зазначити, що документальні фільми несуть в собі цінний матеріал, який допомагає віддзеркалювати цілі епохи та проливати світло на дискусійні питання. Вагомою особливістю є вплив на формування моральних цінностей та особистісних переконань школярів.

Як вважає Н. Колошук: «Документальні знімання дуже влучно відображають реалії тих чи інших історичних подій, дають змогу учням об'єктивніше оцінити діяльність певної особи чи товариства загалом, сформувані власний погляд на ситуацію, зрештою, відчуті прямий зв'язок з подією чи фактом, що сприяє емоційному підґрунтя для ґрунтовнішого вивчення теми» [73, С. 89]. Тобто дана кіноіндустрія в змозі відтворити важливі історичні події, які відбулися в минулих століття, але в той самий час безпосередньо впливають на сьогодення.

Зі слів автора можна зробити висновок, що документальне кіно, не вимагаючи від учнів великих наукових та емоційних затрат, дозволяє сформувані культурне, національне, духовне уявлення про конкретну подію, що своєю чергою є важливим для сучасних школярів. Покоління-Z великої уваги надає візуальному сприйняттю, що пояснюється різноманіттям та поширеністю соціальних мереж, зорових додатків та програм, безпосередніми споживачами яких, вони є. Саме тому в школярів XXI століття виникають труднощі із головним джерелом навчання – підручником [59, С. 32].

Безперечно, шкільні підручники – це цінна складова освітнього процесу, тільки вони в змозі проливати світло на увесь зміст знань, вмінь та навичок, які повинні опанувати учні. «Але при всіх перевагах навчальних посібників, у них можна знайти один серйозний недолік, – як влучно зазначив Дмитро Десятов, – це відсутність образного, зорового та ілюстративного сприйняття матеріалу, що впливає на серйозне виснаження образного мислення учнів» [39, С. 116].

Саме в таких випадках стає доцільним використання документальних фільмів. Якщо учні не можуть сприймати матеріал у звичний спосіб класно-урочної системи, через складність та незрозумілість інформації чи недостатню кількість власних теоретичних знань, то буде доречним перегляд фільму. Інформація, яка подається мовним та візуальним шляхом, набагато краще відкладається в пам'яті учнів. Але не слід забувати, що документальне кіно не несе повноцінного знання, а є лише джерелом, що дає інформацію для роздумів та розвитку уяви, і в жодному разі не може замінити вчителя [19, С. 27].

Нам імпонує думка сучасної педагогині Наталії Понежі, яка переконана, що в сучасному освітньому контексті використання документальних фільмів на уроках історії стає надзвичайно актуальним. Ця педагогічна стратегія відкриває можливості для поглибленого вивчення історичних подій, сприяє розвитку критичного мислення та впливає на формування особистісних якостей учнів. З іншого боку відеофрагменти викликають в учнів потребу у критичному мисленні та аналізі. Під час перегляду фільмів школярі навчаються розпізнавати різні точки зору, оцінювати правдивість інформації та розвивати аргументаційні навички під час обговорення та дискусії [87, С. 55].

Використання документальних фільмів створює можливості для обговорення та обміну думками серед учнів. Групова робота під час аналізу фільмів сприяє розвитку навичок співпраці та комунікації, що є важливими якостями для подальшого освітнього та професійного розвитку. Водночас документальні фільми на уроках історії є ефективним інструментом для стимулювання інтересу учнів, розвитку критичного мислення, формування особистісних якостей та сприяє більш ґрунтовному засвоєнню історичного матеріалу. Важливо забезпечити компетентний вибір фільмів та інтегрувати їх у навчальний процес з урахуванням конкретних особливостей учнівської аудиторії та навчальних цілей [89, С. 62].

До основних переваг використання документальних фільмів на уроках історії можна віднести наступне:

1. охоплення всієї аудиторії (важливий чинник, особливо коли в класі навчається більше ніж 30 учнів);
2. сприяє формуванню суб'єкт-суб'єктного спілкування;
3. візуалізація історичних знань (враховуючи, що це документалістика – реальних історичних знань, а не фантазій сценаристів);
4. сприяє розвитку критичного мислення, а також активізує дискусії серед школярів, що сприяє міцнішому запам'ятовуванню історичної інформації;
5. вносить в навчальний процес різноманіття, знижує бар'єр апатії та водночас підвищує активність школярів [76, С. 203].

«Означений тип кіно передбачає відтворення об'єктивної реальності з використанням відповідних технічних засобів, – як зазначає Юлія Антибура, – під час знімання документального фільму творча група або безпосередньо режисер використовує всі доступні методики та техніки, зокрема, інсценування певних історичних подій, відповідні постановочні елементи, проте на відміну від ігрового кіно основу мають складати дійсні події, які відбувалися у реальному часі» [67, С. 39]. Таким чином, документальне кіно для вчителя історії виступає не тільки засобом мотивації учнів, як наприклад, художнє, а й як засіб подачі програмного матеріалу, і що важливо, в компактній для дітей формі.

Переважає більшість документальних фільмів, створені на архівних даних, інтерв'ю учасників та сучасників подій і це дозволяє розглядати даний відеоматеріал, як сучасний механізм «телепортування в минуле». Він дає змогу школярам наблизитися до минувшини, безпосередньо доторкнутися до неї та пропустити крізь себе. З іншого боку сприяє розвитку дослідницьких навичок і вмінь. Переглядаючи певний уривок, учень зможе його проаналізувати та перевірити за допомогою підручника, історичних документів, архівних досліджень і зробити власні висновки [21, С. 14]. Використання документальних фільмів на уроках історії – це не лише ефективний метод вивчення матеріалу, але й справжній інструмент для розвитку особистості учнів. Відомі українські педагоги та історики одноголосно підтверджують важливість цього підходу у навчальному процесі.

Безперечно, у сучасному освітньому процесі велика увага приділяється використанню різноманітних методів та засобів для покращення якості навчання. Один із провідних методів викладання історії – використання документальних фільмів. Вони не лише ілюструють події минулого, але й дозволяють учням зануритися в атмосферу того чи іншого історичного періоду. За словами українського історика Галини Яковенко: «Документальні фільми – це не просто засіб візуалізації історичних фактів, але й спосіб поглибленого вивчення минулого через реалізацію життя того часу перед очима учнів» [93, С. 105].

Цілком зрозуміло, що ефективність використання документального кіно в першу чергу залежить від вчителя, його майстерності в організації навчального процесу. Мова перш за все йде про те, наскільки вміло він зможе поєднати перегляд відео кадру та додаткових форм роботи: пошук неточностей, діалог, альтернативний розвиток подій тощо. Якщо все буде реалізовано згідно правил, то даний метод роботи принесе дуже хороші результати, учні отримають наочність, динамічність, емоційність, що сприятиме осмисленому сприйняттю і ефективному та довготривалому запам'ятовуванню [23, С. 229].

На сьогодні документалістика користується великою популярністю, як прогресивний метод навчання серед вчителів, і як спосіб «доторкнутися до минулого» в школярів. Педагоги стверджують, що документальне кіно на уроках історії дозволяє вирішити ряд важливих дидактичних та навчальних завдань, а саме:

Тому використання документальних стрічок на уроках історії є дуже корисним і навіть необхідним. Особливість даного кінематографа – це можливість відкидати будь-яку неправду, фантазії та вигадки, допомагаючи школярам усвідомити перебіг реальних історичних подій. Кіно цього типу дозволяє в доступній формі здобувати нові знання, або узагальнювати раніше отримані, а також відфільтровувати зайву інформацію [54, С. 14].

Унікальність документальних фільмів, як особливого джерела навчання, проявляється й в тому, що вони можуть впливати на розвиток ціннісних переконань учнів та власної точки зору, на формування патріотичних настроїв і поваги до історичного минулого свого народу. Це пояснюється наступними факторами:

- документальні фільми відтворюють реальні історичні події, відкидаючи всі вигадки та фантазії, що сприяє формуванню власних висновків;
- проливають світло на відчайдушну боротьбу наших предків за свою свободу та незалежність, що відкликається в переживаннях учнів;
- аналіз історичного досвіду;
- розвиток чітких переконання, що війна – це погано, а людське життя – найбільша цінність.
- бажання популяризувати українське [50, С. 44].

Але не слід забувати, що вчитель з відповідальністю повинен підходити до відбору трансляційного матеріалу, навіть якщо це документалістика. В першу чергу варто звертати увагу на вікові особливості учнів, адже в даному джерелі всі події відображаються реалістично, як смерть окремих постатей, так і бойові чи військові сцени. По-друге, потрібно ознайомитися з компанією, яка пропонує кінострічку, адже кожна знімальна команда пропонує своїм глядачам власний формат подачі. Педагог власноруч відбирає той матеріал, який підходить для показу в окремому класі, в залежності від його складу [73, С. 115].

Якщо інформація сприймається тільки слухом, запам'ятовується 20% її обсягу, якщо лише за допомогою зору – 30% матеріалу. За умови комбінування слухового й зорового каналів школяр спроможний засвоїти до 60% інформації. В такому випадку документальне кіно можна вважати чудовим механізмом сучасного навчання, адже воно поєднує звук, текст, музику, графічне зображення, та ще й анімацію, яку так люблять діти. Таким чином, трансляція відео матеріалів сприяє ґрунтовному та осмисленому засвоєнню навчальної інформації в цікавий та захопливий для дітей спосіб [90, С. 34].

Українські педагоги дедалі частіше акцентують на важливості формування патріотичних цінностей та почуттів серед учнів, а під час російського повномасштабного вторгнення це надзвичайно актуально. К. Баханов, викладач історії, стверджує: «Документальні фільми про важливі етапи історії нашої країни сприяють вихованню патріотичних почуттів, формують гідність та повагу до власного минулого» [36, С. 171].

Отже, можна дійти висновку, що документальне кіно має багато переваг і варте використання на уроках історії. По-перше, воно збільшує кругозір, сприяє розвиненню критичного мислення і тренує ерудицію. По-друге, за 15-20 хвилин учні отримують можливість дізнатися інформацію, яка описана, наприклад, в цілому підручнику. По-третє, даний вид кіно здійснює вплив на формування людських цінностей і наголошує на важливості людського життя та згубності конфліктів, які вирішуються силовими методами. Документальні фільми проливають світло на минуле, але в той самий момент впливають в позитивному ключі на свідомість підростаючого покоління сьогодні.

За допомогою документального кіно в школярів з'являється інтерес не тільки до вивчення та аналізу минувшини, а й до історії як науки. Транслявання даних відео матеріалів на уроках історії сприяє створенню необхідного підґрунтя для розвитку учня, а це в свою чергу є дуже ефективним механізмом формування всебічно розвиненої особистості, яка відповідатиме всім вимогам часу.

3.2. Художні фільми, як оптимальне поєднання дозвілля та навчання

Історія як навчальний предмет вимагає творчого та цікавого підходу до навчання, щоб викликати учнівський інтерес та стимулювати їх до ґрунтовного розуміння минулого. Один із ефективних засобів досягнення цієї мети – використання художніх фільмів на уроках історії. Недаремно у народі кажуть: «Краще один раз побачити, аніж декілька разів почути». Саме в цих словах приховується унікальність художніх фільмів, як інноваційного методу мотивації навчання на уроках історії та альтернативного джерела інформації. Феноменом можна вважати й той факт, що коли школярі щось переглядають, то забувають про класно-урочну систему, субординацію вчитель-учень і в розважальній формі закріплюють отримані раніше знання або здобувають нові.

Нам імponує думка О. Гуріна, який переконаний, що транслювання відеоматеріалів викликає в учнів великий інтерес та увагу, з іншого боку сприяє виникненню стійкої мимовільної уваги, яка обумовлена насиченістю, динамікою кадрів, контрастністю зображення та образів, спецефектами чи звуковим супроводом. Це сприяє ґрунтовному запам'ятовуванню учнями історичних подій та візуалізації образів досліджуваних постатей. Утворюються передумови до формування чітких уявлень, свідомого та глибокого засвоєння знань [15, С. 54].

На сучасному етапі розвитку в Україні практично всі школярі мають постійний доступ до різних засобів масової інформації та технічних пристроїв для її отримання. Діти приділяють значну частину свого вільного часу, приблизно три-п'ять годин щоденно, на використання цих засобів, про що свідчать відповідні соціологічні дослідження [9, С. 7]. Ця група користувачів активно використовує телевізор та Інтернет для здобуття інформації, що передається в односторонньому або двосторонньому форматі. Важливо відзначити, що підлітки, які становлять приблизно 18% населення України, відіграють суттєву роль в загальному обсязі використання кінотеатрів, складаючи 20% від загального прибутку та відвідуваності цих закладів [28, С. 65].

Ми визнаємо той факт, що кіно стало широкодоступним та надзвичайно популярним джерелом для засвоєння історичних знань. Багато фільмів прямо або опосередковано містять історичні факти, що знайомі кожній сучасній дитині. Одне з нещодавніх досліджень [31, С. 35] підтверджує, що більшість старшокласників регулярно переглядають кіно з історичною тематикою. Серед найпопулярніших фільмів з історичним змістом, які вони обирають, вказано «Форрест Гамп» (85% учнів), «Крути 1918» (83%), «Врятувати рядового Раяна» (75%), «Гірки жнива» (59%) та «Чорний ворон» (55%) [28, С. 63].

Цікаво, що з 1986 року тринадцять з вісімнадцяти номінантів на головну нагороду «Оскар» за кращий фільм або повністю присвячені історії, або стосуються окремих епізодів історії. Серед них фільми, як «Танцюючий з вовками» (1990, присвячений Громадянській війні в США), «Список Шиндлера» (1993, про Голокост), «Форрест Гамп» (1994, про війну у В'єтнамі), «Титанік» (1997) і «Гладіатор» (2000). Всі ці твори отримали визнання та стали переможцями в головних номінаціях кінопремії «Оскар» [7]. Це підкреслює, що кіно відіграє важливу роль в передачі історії та формуванні свідомості глядачів через вражаючі образи та розповіді.

Світовий культурний фонд у сфері кіномистецтва багатий на численні історичні фільми, які отримали нагороди «Оскар» та завоювали визнання глядачів по всьому світу. Ці кінопроекти здобули заслужене місце в колекції культурних скарбів і залишаються у пам'яті та симпатіях мільйонів людей. Цим самим вони відкривають нові можливості для формування кореляцій та виникнення історичних стереотипів, впливаючи на загальне сприйняття подій, що описані в цих кінофільмах, у суспільстві. Такі фільми стають не лише розважальним джерелом, але й активним засобом впливу на уявлення та усвідомлення історії серед глядачів, зокрема школярів [28, С. 65].

Можливість інноваційного розвитку історичного розуміння серед учнів – це важливий внесок, який сучасне кіно може зробити в навчання історії. Кіно, яке використовується вчителями, не лише пропонує інтерпретацію фактів, але й сприяє підвищенню психологічно-моральної емпатії, розвитку історичної

перспективи та з'єднанню минулого з сучасністю. П. Сейшас вважає, що кінофільми можуть бути своєрідними «документами», які варто аналізувати разом з учнями, намагаючись максимально об'єктивно розглядати їх зміст та відрізнити правду від фарсу [56, С. 5].

Аудіовізуальний ефект, поєднаний з наративним сюжетом, відкриває безмежні можливості розвитку зрілого почуття моральної емпатії. Важливо враховувати, що перегляд фільмів та аналіз їх виробництва, реакції суспільства та контексту епохи, можуть сприяти поліпшенню історичного мислення та взаємопов'язаності подій. Ба більше, ключову роль у вдосконаленні аналітичних здібностей відіграє вміння створювати рецензії на фільми. Це стає одним з елементів ефективної обробки матеріалу після перегляду [53, С. 142]. Навчити учнів викладати свої враження та думки у рецензії – це важлива навичка для сучасного інформаційного суспільства.

Через труднощі впровадження, складний підготовчий процес і наявність неоднозначних моментів, деякі педагоги відмовляються від ідеї використання кіно в навчальному процесі ще на початковому етапі розгляду. Але чи є можливість ігнорувати кінематограф як сучасний інструмент для вивчення історії? Якщо педагоги не вкладають зусиль у розвиток у школярів навичок об'єктивного аналізу інформації, то втрачається важлива можливість використовувати фільми для підвищення історичного розуміння учнів. Незважаючи на виклики, важливо максимізувати зусилля для успішної інтеграції кіно в навчальний процес. Спроби педагогів розвивати у школярів вміння критично оцінювати переглянута інформація є ключовим фактором. Без такого підходу втрачається потенціал фільмів у сприянні глибшому історичному розумінню та формуванні образного уявлення учнів [98, С. 165].

Без розвинутих навичок історичної кінограмотності діти, ймовірно, будуть сприймати відображене в фільмах як абсолютну правду, вважаючи, що подані сюжетні деталі та діалоги є безумовними історичними фактами. Наприклад, для дітей може бути важко відрізнити реальність від художнього сюжету у фільмах, таких як «Форрест Ґамп» (1994), який об'єднує документальну хроніку війни у

В'єтнамі з утрируемими кінообразами, або в «Гетьман» (2015), про славного полководця Богдана Хмельницького, де сюжетний наратив досить спірний, представляючи лише одну точку зору, прихильниками якої була студійна знімальна група [33, С. 81].

Це підкреслює важливість навчання дітей критично відноситися до історичних фільмів та розрізняти між реальністю та художньою інтерпретацією. Намагатися розуміти та обговорювати подану інформацію може сприяти формуванню їхньої критичної кінограмотності та усвідомленню різниці між історичною правдою та художнім вигадуванням у світі кіно. З іншого боку, Завдяки вдалій та майстерній грі акторів, учні отримують можливість побачити внутрішній світ історичного діяча, який вивчається, зрозуміти, що вплинуло на формування його світогляду, та під впливом яких обставин він приймав саме такі рішення. Художні фільми дають можливість побачити історичне обличчя цілих епох: побут, мистецтво, їжу, фольклор та інше. І що головне, в захопливий для дітей спосіб [27, С. 51].

Варто розуміти, що звичайного перегляду для досягнення всіх дидактичних цілей не достатньо, вчителям рекомендується використовувати варіативні завдання під час або після трансляції відео матеріалу. Наприклад, дослідник В. Курилів наводить наступні дані: «Слухаючи і розглядаючи, школяр може запам'ятати близько 50% інформації, а обговорюючи – 75%. Таким чином, використовуючи художнє кіно на уроках історії, ми отримуємо високий навчальний результат» [76, С. 109]. Отже, якщо вчитель після перегляду стрічки активізує учнів різними формами роботи, то це сприятиме глибшому запам'ятовуванню та осмисленому сприйняттю, продуктивним методом є написання рецензії, про яку ми згадували вище.

В свою чергу українська дослідниця А. Стараєва стверджує: «Учень пізнає навколишній світ за допомогою основних органів чуттів. Але пропускна здатність зорового, слухового та інших каналів зовсім різна. Як показують дослідження, 90% інформації учні отримують за допомогою зорового каналу, 8% – за допомогою слуху і 2% – за допомогою інших органів» [55, С. 203]. Із

цього можна зробити висновок, що традиційні методи навчання відходять на задній план й дають дорогу комплексним методам, які поєднують в собі мовну, слухову та візуальну інформацію.

Навіть при всій складності підготовки уроку з використанням інформаційних технологій у форматі художніх фільмів і обговорення непростих питань про їх впровадження в освітню програму, повне ігнорування важливого соціокультурного явища, як вплив кінематографу на людську свідомість, схоже на ігнорування президентської гонки на етапі самого її розпалу. Важливо не лише передавати інформацію, але й швидко та ефективно працювати з отриманим матеріалом [56, С. 7]. Якщо вчителі ігнорують потенціал фільмів як ресурсу для передачі ідей та не займаються пропрацюванням цієї теми з учнями в школі, кінематограф може перетворитися на деструктивний ресурс, що пропагує альтернативну історію без наукового підґрунтя або просто розважальний атракціон на уроці, який не сприяє глибокому розумінню матеріалу [23, С. 228].

С. Вайнбург переконаний, що художнє кіно виконує важливу функцію в стимулюванні колективного розуміння історичних подій, відтворюючи те, що він називає «колективною пам'яттю». У своєму дослідженні, яке включало більше 150 реальних інтерв'ю з дітьми, батьками та педагогами, а також спостереження на уроках і аналіз 2000 листків паперів, Вайнбург виявив, що школярі часто згадують фільм «Форрест Гамп» під час вивчення теми в'єтнамської війни [30, С. 132]. Для багатьох учнів та їхніх родичів цей фільм став важливим джерелом інформації про війну у В'єтнамі 1959-1975 рр.

Вайнбург доводить, що фільми слід розглядати як сучасний ресурс історичної інформації, який не повинен ігноруватися, але, навпаки, досліджуватися. Він закликає розуміти, як саме кіно впливає на історичну свідомість великих груп людей і як можна використовувати цей вплив для освіти, не ухиляючись від цього явища або, що ще гірше, ігноруючи його повністю. «Ефективність художніх фільмів пояснюється тим, що в процесі сприйняття,

окрім органів слуху, залучені органи зору, через які людина отримує основну частку інформації», – так вважає ще один сучасний дослідник В. Менг [79, С. 97].

Відомий вислів «Історію пишуть переможці» не минув стороною і світ кіномистецтва, зокрема, в трейлері до фільму «Згадуючи титанів» (2000, реж. Якин). Розповідь історичних подій часто стає занадто прискореною та поверхневою, обмежуючись лінійною наративною розповіддю, яка фокусується виключно на перспективі «переможця». Це не завжди ефективно для навчального процесу. Таким чином, важливо проводити аналіз сюжету, звертаючи увагу на питання: про кого розповідається? Хто є оповідачем? Які точки зору не відображено і чому? Тобто кожен художній фільм має свою унікальну перспективу чи точку зору, які часто залишаються непоміченими для підлітків. Однак вивчення цих кутів зору є важливим етапом для оцінювання фільму і розвитку глибокого розуміння та дослідження історії [9, С. 11].

Ми переконані, що неможливо досліджувати навчальну сторону художнього кінематографу без конкретних прикладів, і таким чином фільм «Кращі роки нашого життя» (1946, реж. Уайлер) може служити відмінним ілюстративним матеріалом. У цій стрічці розповідається про повернення з фронтів Другої світової війни трьох ветеранів і їхні труднощі адаптації до цивільного життя. Кожен з героїв, представляючи різні класи суспільства, вражає своїм характером та висловлює різні погляди на історичні події, які вони пережили. Фільм вирізняється високою цінністю завдяки можливості аналізу різноманітних точок зору через діалоги та монологи персонажів, а також виявлення мотивів приховування фактів [57, С. 32].

Іншим чудовим прикладом є фільм «Тора! Тора! Тора!» (1970), який розповідає різнорівневу історію трагедії в гавайській гавані Перл-Харбор. Це цікаво тим, що для режисування сцен з американцями використовувався американський режисер, а для сцен з участю японців – японський. Такий підхід дозволив досягти паритету в процесі створення фільму і уникнути емоційних відчуттів, а сюжет отримав дві різні, але не контраверсійні версії подій [65, С. 7].

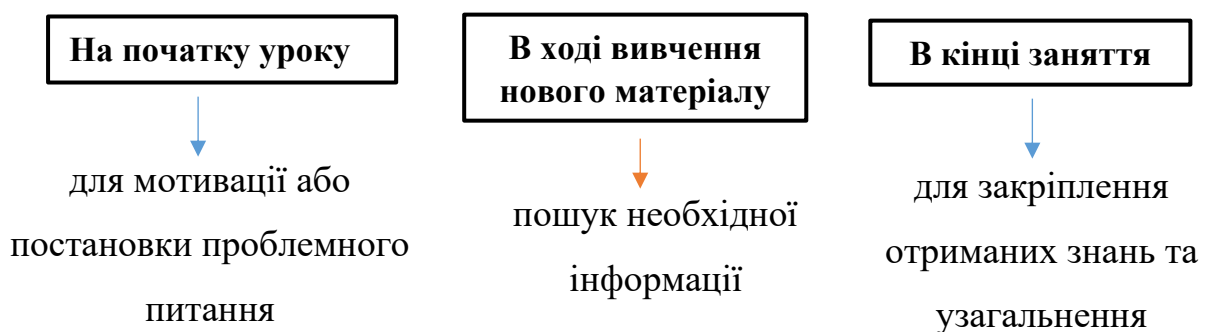
Не секрет, що сучасні діти живуть в просторі «інтернет медіа», де проводять багато часу й черпають нову інформацію саме із його джерел: соціальні мережі, Youtube, фільми. Тому використання художніх відеоматеріалів на уроках історії можна вважати вимогою часу, а не тільки варіативним методом. Фільми здатні сприяти не тільки розвитку образного сприйняття минулого, а й формуванню навичок критичного мислення: порівняння отриманої інформації із екрану з науково обґрунтованими знаннями, набутими на уроках [27, С. 78].

Саме тому, на думку М. Добриці, вчителі історії дедалі частіше починають використовувати художні фільми, як інструмент для розвитку критичного мислення. Наприклад, у 8 класі, коли вивчається тема «Національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького», можна застосувати відео фрагменти із художнього фільму «Вогнем та мечем», де гетьмана зіграв видатний український актор Богдан Ступка. Але потрібно врахувати той момент, що фрагменти мають відповідати змісту підручника, який читатимуть учні та їхнім віковим та індивідуальним особливостям [17, С. 19].

Для вдалої реалізації даного прийому варто сформулювати перед учнями наступні запитання (вони можуть варіюватися в залежності від складу класу):

- Чи змогли творці фільму реконструювати деталі тієї чи іншої події?
- Чи відповідає цей сюжет вашим уявленням про дану постать чи подію?
- Що в сюжеті є історичною реальністю, а що художньою інтерпретацією авторів?

Важливим для будь-якого вчителя є те, що використовувати фрагменти художніх фільмів можна на різних етапах уроку:

Таким чином, специфікою використання відео джерел є їхня можливість застосовування на всіх етапах заняття. Художні фільми можна використовувати при вивченні всієї теми і як підсумковий урок при узагальненні. Після перегляду фільму учні можуть виконати наступні завдання:

- самостійно скласти кросворд,
- усно або письмово поділитися своїми враженнями,
- створити презентації,
- працювати з історичними джерелами,
- написати рецензію [41, С. 214].

Згідно з висловлюванням Джона Дьюї, видатного американського педагога: «Місце для навчання стає більш ефективним, коли воно стає місцем для спостереження» [61, С. 189]. Використання художніх фільмів дозволяє учням «переживати» історію через візуальний сприймання. Це сприяє глибокому розумінню подій та розвитку історичної уяви. Безсумнівним плюсом є й той факт, що дитину дуже цікавить саме перегляд фільму і конкретний сюжет, якому вона співпереживає, хвилюється та уявляє варіативний розвиток подій. Через що учень здатний сприймати образи, факти і реалії того часу практично «наживо». Він стає мимовільним свідком подій, а в майбутньому фільм може стати сходиною до того, щоб дитина загорілася цією темою й вивченням історії загалом [85, С. 203].

На сьогодні існує велике розмаїття художніх фільмів, вітчизняний і зарубіжний кінематограф використовують в ролі опорного матеріалу при вивченні конкретної теми. Адаже при зйомках своїх стрічок продюсери спираються на авторитетну думку відомих істориків, привертають різного роду консультантів, які спільними зусиллями роблять фільм максимально правдоподібним та реалістичним. Але все ж основна робота лягає на плечі вчителя, завдання якого, при використанні художніх фільмів на уроках історії, з одного боку – показати необхідність критичного погляду, з іншого – можливість отримати додаткову інформацію у звичній, для сучасних дітей, формі [36, С. 125].

Таким чином, художні фільми виступають оптимальним механізмом поєднання дозвілля та навчання учнів. В схемі нижче ми хочемо продемонструвати основні дотичні лінії 2, здавалося б, зовсім різних сфер.

Із дидактичної точки зору вони впливають на формування суб'єкт-суб'єктного спілкування, яке в свою чергу руйнує елементи традиційної класно-урочної системи та відкриває двері для креативу, експериментів та дослідницької роботи школярів. Таким чином вони не просто відтворюють програмний матеріал, а синтезують, аналізують та приходять до власних висновків.

Художні фільми можуть відкрити перед дітьми можливість розуміти історичні наративи, тобто те, як фільм відтворює і пояснює певне явище чи епоху. Вони можуть навчити розрізняти історичні перспективи, що означає розпізнавання різних точок зору, які представлені у фільмі, і розуміння причин, чому саме такі погляди вибрані. Використання кіно в навчанні може створити можливість для дітей аналізувати, чи можна розглядати такі фільми як сучасні джерела історичної інформації, які відображають проблеми та цінності сучасності. Наприклад, вони можуть розглядати, як сучасний західний кінематограф відображає поняття «суцільної толерантності й мультикультуралізму» і як ці ідеї відображають проблеми та цінності нашого сучасного світу [53, С. 141].

І. Подшилова вважає, що кінематограф у жанрі художнього фільму може виступати як ефективний інструмент у розвитку розуміння учнів поняття «презентизму» [22, С. 230]. Це відноситься до тенденції аналізувати минуле, спираючись виключно на сучасні цінності ХХІ століття, а не враховуючи погляди і практику суспільства того періоду. Коли ми використовуємо художні фільми, особливо ті, що відображають історичні періоди, у навчанні, ми намагаємося надати учням можливість зрозуміти, що девіантне поведження чи норми минулого не повинні бути оцінювані з позицій наших сучасних цінностей. Кожне суспільство має свої власні правила і морально-психологічні цінності, які важливо враховувати при аналізі минулого. Гуманізм та прогресивні цінності, які існують зараз, можуть бути несприятливими для розуміння того, що існувало в іншій епохі [34, С. 192].

Ми хочемо наголосити на тому, що художні фільми є цікавим та корисним джерелом історичної інформації. Вони надають можливість детально вивчати різні аспекти повсякденного життя, від окремих елементів побуту та обладнання до вивчення біографій різних осіб. Проте важливо враховувати, що це вимагає домовленості між вчителем та учнями. Учитель повинен відігравати роль зовнішнього контролю, допомагаючи учням розуміти та аналізувати інформацію, отриману з фільмів. Стабільне критичне ставлення до кожного факту чи події, які прозвучали в фільмі, є ключовим елементом навчання на основі кіно. Це дозволяє учням розвивати критичне мислення та вміння оцінювати джерела інформації, навіть коли вони представлені у формі художнього твору.

Отже, художній відеоряд завжди привертає увагу учнів і підвищує активність на уроці: з'являються образи, гра акторів, декорації, а в сукупності вони створюють необхідну атмосферу. Учні починають перейматися побаченим та співпереживають головних героям, при цьому отримують нові знання та закріплюють раніше вивчені. Використовувати художні фільми на уроках історії не тільки можна, а й варто. Адже це органічний метод поєднання навчання та дозвілля.

3.3. Методичні рекомендації

Попри широкий попит і популярність історичного кінематографа в сучасній масовій культурі, особливо серед молоді, використання відеоматеріалів у навчальному процесі може зіткнутися з рядом суттєвих труднощів. Однією з таких проблем, на думку І. Подшилової, є дебати щодо наукової відповідності та правдивості використовуваних відеоматеріалів. Використовуючи уривки з художніх фільмів, особливо з історичними сюжетами, вчителі часто стикаються з питанням відповідності цих матеріалів науковим фактам. Візуальне представлення історичних подій у художньому кіно часто містить елементи прикрас та вигадок, що може порушити об'єктивність і довіреність матеріалу [22, С. 237].

Серед прикладів можна вказати фільм «Безславні виродки» режисера Квентіна Тарантіно, який, безперечно, є справжнім шедевром, але водночас не може вважатися науково правдивим джерелом для використання на уроках. Зокрема, відома сцена з планування та реалізації операції «Валькірія» має чимало вигаданих елементів, а фабула стрічки взагалі ґрунтується на апокрифічних тезах. Такі фільми, хоч і є цікавими та захопливими для глядачів, та вимагають обережного відбору при використанні в освітньому процесі, оскільки їх вміст може відрізнитися від історичних фактів для досягнення ефекту сатири чи драматургії [9, С. 17].

Нам імпонує думка Романа Ковалю, який у своїй фундаментальній роботі «Інноваційні підходи до використання історичних фільмів як засобу стимулювання інтересу до історії» зазначає: «На уроках історії слід використовувати лише ті відеоматеріали, які відповідають загальноприйнятим науковим історичним фактам. Однак існують винятки з цього правила. Неточні або не повністю правдиві сцени можуть бути використані у форматі гри, спрямованої на розвідування та розкриття історичних міфів» [41, С. 273]. Такий підхід особливо корисний у поєднанні з аналізом традиційних письмових джерел, щоб порівняти їхню інформацію з відеоматеріалами.

О. Мокрогуз наголошує на тому, що є ряд важливих аспектів, які варто обговорити, і один із них – це потреба в корекції тривалості вибраного фрагмента фільму, оскільки доступний час на уроці обмежений. У кожній кінострічці є чітко структурований сюжет, який часто містить в собі різноманітні смислові теми. Педагог часто змушений вибирати між показом повного сюжетного елемента (коштом цінного часу) та демонстрацією лише його фрагменту, що може викликати враження неповноти сюжету [45, С. 133].

Наприклад, у фільмі «На Західному фронті без змін» (2022, реж. Бергер), тривалість сюжетної частини, придатної для демонстрації в школі, перевищує двадцять хвилин. Навіть якщо битви на Західному фронті та атмосфера 1914-1918 років вдало втілені й можуть зацікавити учнів, варто враховувати, що такий показ займе значну частину уроку. Для допомоги в цьому питанні можуть бути використані програми для монтажу відео, доступ до яких забезпечений, але, звісно, не всі вчителі можуть мати необхідні навички для виконання таких завдань [26, С. 18].

«Підхід, який передбачає використання лише обірваних смислових фрагментів, має свої позитивні та негативні аспекти. Якщо віддати перевагу такому методу використання художнього кіно, рекомендується вводити уривки не більше 5 хвилин. Це дозволяє вчителю краще контролювати доступний час, ефективно розподіляти його та акцентувати на обраних об'єктах», – такої думки дотримується українська педагогиня І. Подшилова [23, С. 228]. Цей підхід дозволяє зекономити час вчителя, зберігаючи при цьому максимальну користь від використання відеофрагментів, а також уникати зайвих труднощів та ліричних відступів.

На противагу концепції І. Подшилової виступає О. Кожем'яка, який переконаний, що використання маленьких відеофрагментів вказує на відсутність чуттєвого співпереживання та емпатії підлітків. «Зазвичай, лише цілісна та неперервна картина може надати глядачеві можливість відчувати та співпережити життєві моменти протагоністів. Згоден, що важко налагоджувати глибокий емоційний зв'язок із героєм, про якого нічого не відомо, і якого вперше бачиш

на екрані», – такої думки дотримується Кожем'яка [21, С. 14]. З іншого боку, це може суттєво обмежити мотиваційний вплив кінофільму, оскільки саме емпатія є ключовим фактором у формуванні мотивації при використанні історичних фільмів для навчання.

Додатково хочемо зазначити, що учні зазвичай віддають перевагу простим формам роботи та цікавому проведенню часу. Використання коротших відеофрагментів тривалістю кілька хвилин може викликати бажання ґрунтовнішого вивчення та перегляду триваліших уривків чи навіть всього фільму. Однак, такий сценарій може призвести до ситуації, коли учні прагнуть подовжити перегляд або взагалі переглянути весь фільм, що може суперечити регламенту та раніше запланованому плану уроку.

О. Хлитіна у своїй праці «Твори мистецтва як візуальні історичні джерела та історіографічні тексти на уроках історії» говорить про те, що однією з масштабних перешкод в інтеграції історичних фільмів на уроки історії є строгі обмеження, які визначає українське законодавство щодо захисту авторського права та інтелектуальної власності. «Вчитель, який вирішив використати фільм на уроці, не завжди усвідомлює, що з точки зору закону він може порушувати правила. Навіть якщо вчитель має ліцензійний доступ та легальну копію фільму, важливо пам'ятати, що всі копії художніх фільмів, незалежно від того, чи це фізичні носії, чи цифрові версії, призначені лише для особистого перегляду», – наголошує педагогиня [26, С. 32]. Тобто будь-яка трансляція такого продукту для великої кількості людей за межами домашнього оточення з точки зору закону вважається недобросовісним використанням цього продукту, навіть якщо вона має освітню та некомерційну мету.

Але треба визнати, що, попри бажання повністю захистити авторські продукти від недобросовісного використання, українське законодавство враховує можливість показу захищених інтелектуальною власністю художніх робіт, включаючи фільми, в шкільному середовищі з освітніми цілями. Згідно зі статтею 21 Закону України «Про захист авторських та суміжних прав», дозволяється «використання літературних та художніх робіт в обсязі,

обґрунтованому поставленою метою, як рисунків у публікаціях, передачах мовлення, записах відео чи звуку, записах академічного характеру» [2]. При цьому обов'язковою умовою для формально законної демонстрації фільму є письмове підтвердження назви кінопродукту, студії та країни виробництва, року першого прокату та ініціалів режисера.

О. Горщатко вважає, що ще однією проблемою є неготовність суспільства до новаторських змін у системі освіти. Застосування фільмів на уроках може викликати тривогу серед вчителів і/або батьків. Рекомендується, щоб вчителі ставились до цієї потенційно конфліктної ситуації з уважністю і ретельно розглядали можливі реакції керівництва школи, враховуючи внутрішні правила навчального закладу. Розв'язання цієї проблеми може бути досить простим, наприклад, публічне сповіщення про власну ініціативу безпосередньо керівництву або обговорення під час шкільної педради [14, С. 57].

Сучасний педагог та історик Дмитро Десятов рекомендує завчасно повідомляти скептичну адміністрацію та, при необхідності, надавати актуальні дані про віковий ценз стрічки, щоб уникнути можливих зауважень щодо недоцільності використання кіно в контексті неповноліття підлітків. Важливо переконати дирекцію, що використання фільму під час навчання буде корисним, сприятиме цілеспрямованому та планомірному процесу отримання знань та навичок, відповідатиме академічним вимогам і сприятиме розвитку критичного мислення учнів. Такі уроки не тільки відповідають освітнім стандартам, а й сприяють досягненню навчальних цілей і підтримують репутацію школи як закладу, що викладає з урахуванням сучасних підходів до навчання [16, С. 43].

Врешті-решт, виникає ще одне суперечливе питання через те, що історичне кіно часто містить в собі велику кількість контенту, який можуть трактувати неоднозначним або навіть сприйматися консерваторами як образливий. Серед такого контенту можна виділити ненормативну лексику, сцени наготи, відверто сексуальний або еротичний зміст, криваві сцени, насильство та інше. Багато нових історичних фільмів отримують вікову категорію R або навіть NC-17, що

за шкалою кіноасоціації США означає максимальний віковий ценз, призначений для глядачів, які не досягли повноліття [9, С. 13].

Ми хочемо наголосити на тому, що будь-який вчитель повинен дбайливо обирати фільм, який він має намір використати у навчальних цілях. У разі необхідності може знадобитися додаткова обробка або видалення проблемних епізодів з фільму. Якщо можливостей для додаткової обробки обмежено, а фільм містить надто багато проблемних моментів, то вчителю варто ретельно оцінити свої можливості та зважити можливість відмови від такої кінокартини, залишивши її для домашнього перегляду.

Сучасні педагоги, зокрема В. Сафіуллін та В. Паламарчук вважають, що відбір фільмів можна розглядати з різних точок зору, які можна проілюструвати на прикладі епізоду реалізації десантної операції «Оверлорд» у фільмі «Врятувати рядового Раяна» (1998, реж. Спілберг). Суперечки в цьому питанні полягають в різних поглядах на демонстрацію таких епізодів в школі. Одна група вважає, що показувати дітям на уроках таке насильство – це неприпустимо та зайве, і це може негативно вплинути на їхнє сприйняття в шкільному середовищі. З іншого боку, існує погляд, що такі фрагменти можуть мати позитивний вплив завдяки фантастичній режисурі та художнім засобам, що сприяють усвідомленню солдатами безвиході та паніки, викликані ситуацією, яку вони не обирали. Такі епізоди можуть викликати глибокі емоції, які, на думку прихильників цього підходу, сприяють розвитку мотивації та допомагають у запам'ятовуванні історичних образів [88, С. 206].

Нам імponує думка Н. Шабуневича, який переконаний, що кінематограф може виступати як важливий чинник в історичному процесі. «Фільми, навіть ті, що належать до художнього жанру та використовуються як допоміжне джерело на уроках, конкретизують навчальний матеріал і формують в учнів чіткі образи певних історичних періодів. Це є необхідною складовою для їхнього уявлення про історичний прогрес, що виникає на основі сприйнятого ними тексту, слуханого та, що найважливіше, переглянутого», - зазначає автор [27, С. 69].

Сучасна педагогиня С. Нетеча у своїй праці «Використання аудіовізуальних та мультимедійних засобів на уроках історії» робить акцент на тому, що використання історичного кіно при проведенні уроків дозволяє вчителю ефективно взяти на себе роль організатора пізнавальної активності учнів та застосовувати діяльнісний підхід для максимізації результатів навчання. Для досягнення цієї мети важливо сформулювати чіткі цілі та завдання, спрямовані на практичну діяльність учнів. Ці завдання повинні охоплювати різні аспекти розвитку компетентностей, враховуючи індивідуальні особливості дітей, включаючи їх різноманітні типи сприйняття інформації [48, С. 65].

Використання різних частин фільму вчителем є ефективним методом для створення живого або художнього опису, відтворення атмосфери певного періоду та ознайомлення учнів із колоритом того чи іншого соціального середовища, країни або епохи. Це може значно підняти рівень уваги учнів, сприяти їхній зацікавленості в предметі та допомагати у формуванні повнішого розуміння історії. Однак важливо правильно підготувати та методично організувати використання кіноматеріалів у навчальному процесі. Вибір конкретної стрічки та її впровадження залежать від кількох факторів, таких як:

- тема уроку,
- формат та тип заняття,
- психологічні та індивідуальні особливості учнів [54, С. 10].

Наприклад, при освоєнні нового матеріалу можна використовувати кіно для закріплення інформації, яка була викладена лектором, супроводжуючи її відповідними кадрами з фільму. Уявімо, що ми розглядаємо урок про становлення нацистської Німеччини, необхідно говорити про індивідуальні особливості Адольфа Гітлера, оскільки він визначав ідеологічну спрямованість та політику Третього Рейху. Хоча психотип Гітлера залишається складною темою, що викликає дискусії серед експертів, розкриття його важливе для розуміння зовнішньополітичного та внутрішньополітичного курсу тоталітарної держави. Щоб полегшити розуміння цієї складної теми для учнів, можна використовувати кадри з фільму «Бункер» (2004, реж. Гіршбігель), які живо

демонструють нервозність, імпульсивність та психологічні аспекти німецького лідера [10, С. 14].

Вміле використання кінострічок на уроках сприяє підвищенню зацікавленості учнів у предметі та підштовхує їх до ґрунтовнішого вивчення окремих тем. Кожен учень має свої власні інтереси – когось цікавить економіка, когось культура чи військова справа. Відповідно обрані та адаптовані фрагменти кінострічок найкращим чином підтримують процес візуалізації та стимулюють пізнавальну активність. Живий об'єкт, напружена сюжетна лінія і продумана наративна концепція, підкріплені візуальними образами, особливо ефективні в тих випадках, коли розповідь стає малодинамічною та нецікавою, а статичні зображення або графіки викликають бажання якнайшвидше дізнатися про новий матеріал [56, С. 5].

Проте важливо пам'ятати, що кіно в жанрі мистецтва не є науковим твором, і його створюють не фахівці-науковці, хоча іноді фахівці з історії можуть бути консультантами на знімальному майданчику. Такі кіноджерела повинні відповідати декільком критеріям:

1. не суперечити освітнім цілям та навчальному плану з історії;
2. бути інформативними та фактологічно насиченими;
3. дотримуватися естетичності;
4. зберігати етично-моральний аспект;
5. щоб відеофрагменти не переривалися рекламними роликами [79, С. 27].

На сьогодні, у світі загальної комерціалізації та поширення маркетингових стратегій, безплатний перегляд фільмів через відповідні ресурси має свій значущий недолік – нав'язливу та часту рекламу, яка може переривати перегляд навіть у найнапруженіший момент фільму. Це може бути особливо неприємно, наприклад, під час вирішальної битви самураїв у фільмі «Сім самураїв» (1954, реж. Куросава). Розв'язанням проблеми може бути використання відповідних програм для правильної обрізки рекламних епізодів. Існує багато програм, таких як Movavi, Shotcut, Windows Movie Maker, Clipper, Vimeo, SkillShare, TeacherTube та інші, доступні як для стаціонарних комп'ютерів, так і для

смартфонів. Більшість з них є безплатними і дозволяють користувачам ефективно управляти контентом, виключаючи небажані елементи.

Десять років тому використання аудіовізуальних засобів в школі було не популярним через відсутність необхідного технічного обладнання, такого як ноутбуки, мультимедійні дошки та повний доступ до Інтернету. Учителі рідко використовували ці технології в своїй роботі. Однак зараз інформаційні технології стали необхідною частиною нашого життя, а кожна дитина володіє пристроями з доступом до Інтернету. Тепер вчителі можуть легко використовувати аудіовізуальні засоби, вказуючи на матеріал через QR-код або назву, завдяки доступу до Wi-Fi або стільникових даних [66, С. 203].

Перед тим як використовувати фільми на уроках, важливо розробити чіткий алгоритм для вчителя та учнів, який стимулюватиме навчальну мотивацію учнів. Вчителю слід знайти відповідні запитання та роздуми, які позитивно впливатимуть на розвиток ціннісної компетентності учнів. Щодо додаткових порад, відома українська історичка та методистка О. Пометун рекомендує, що при готуванні до уроку з використанням відео чи кіноматеріалів вчителю слід:

- підготувати учнів до ініціативного та максимально повного розуміння значення та суті обраного кінофрагмента через початкове вступне пояснення;
- вести бесіду, встановлюючи взаємозв'язок між відеофрагментами і темою уроку, а також переконатися, що учні чітко розуміють цю взаємопов'язаність;
- акцентувати увагу підлітків на ключових моментах та фактах, які будуть висвітлені в обраному уривку [86, С. 185].

Вчитель повинен враховувати свої власні можливості та доступні ресурси при визначенні тривалості відео. Зазначена рекомендована максимальна тривалість – не більше 15 хвилин, що рекомендується досвідченими методистами-практиками. У виняткових випадках можна розглядати збільшення межі на ще 5 хвилин, але такий підхід може негативно вплинути на навчальний процес. У більшості випадків раціональним вибором є тривалість відео від трьох

до п'яти хвилин, оскільки в академічному плані вона виявляється більш ефективною та результативною, порівняно з повним кінофільмом. Такий короткий уривок може включати значний обсяг фактології та типових для епохи візуальних елементів. Важливо також пам'ятати про обмежений час уроку, який часто складає лише 45 хвилин, і фільм, як засіб проведення уроку, може виявитися занадто великим за обсягом [38, С. 73].

Після перегляду кінофільму важливо здійснювати його аналіз або обговорення. Ефективним способом для цього є проведення дискусій або дебатів, що базуються на передбачених педагогом запитаннях різного рівня складності, які він повідомляє перед початком перегляду. Наприклад, для дебатів у старших класах можна використовувати фільм-байопік про видатного британського прем'єр-міністра У. Черчіля під назвою «Темні часи» (2017, реж. Райт). Фільм розкриває змагання між партіями Торі та лейбористів і створює відмінний фон для проведення природних дебатів або навіть постановки сцен на основі подій у фільмі. Практика вираження чітких аргументів в реальних сценарних умовах, у ролі визначного політика чи представника Палати громад, надасть учням незабутній досвід і мотивуватиме їх активніше брати участь у заняттях, сприяючи розвитку їхньої ініціативності. В такому форматі всі учасники матимуть можливість виявити свої здібності [64, С. 305].

Сучасний історик В. Литвиненко переконаний, що кінематограф художнього спрямування може слугувати важливим джерелом для вивчення історії, залежно від того, як вчителю і учням хочеться використовувати цей матеріал. Це може бути як первинне джерело, яке дозволяє долучити учнів до ґрунтовнішого аналізу, так і побічне, що послужить додатковим контекстом. «Вибір позиціонування кінофільму залежить від вчителя, обраного фільму та поставлених перед учнями питань. Іноді вчитель може проводити більш детальний аналіз, орієнтуючись на соціологію цільової аудиторії, розкривати приховану позицію авторів, досліджувати світогляд акторів та їхнє відношення до історичних подій, а також вивчати культурологічні та політичні аспекти кінострічки», – підсумовує автор [43, С. 105].

Ще однією важливою складовою організації уроку є використання стратегії різноманітності та багатогранності. Замість того, щоб покладатися лише на одну кінострічку чи джерело, ефективною тактикою є комплексне використання кінофільмів у поєднанні з іншими видами джерельного матеріалу, такими як ілюстрації, картини художників та письмові історичні джерела. Важливо показати єдність та розглядати кінострічку як невіддільну частину історичної цілісності. Застосовуючи фільми кілька разів протягом навчального року у поєднанні з традиційними освітніми методами, такими як читання, діти матимуть можливість ґрунтовніше осмислити та узагальнити свої враження від перегляду [28, С. 63].

Найважливіше, щоб учні розуміли, що кожен художній фільм – це не істина, а лише одне з можливих трактувань подій чи ідеї. Навіть якщо це здається очевидним, вчителю необхідно переконатися, що учні дійсно розуміють цю концепцію, оскільки підсвідомо люди часто схильні приймати художні образи без критичного осмислення. Молода генерація, зокрема, може значно піддаватися впливу сучасного історичного кіно, що робить його одним з ефективних засобів формування світогляду та громадської думки. Стереотипи, вироблені через фільми, можуть глибоко увійти в масове уявлення, і навіть наукова робота не завжди може їх повністю позбутися [61, С. 202].

Л. Мазур у своїй праці «Особливості інформаційної структури аудіовізуальних джерел: методи джерельного дослідження» порушує дуже актуальне питання – проблема правильного використання тривалості кінострічки на сучасному уроці. Щоб знайти оптимальний вихід, можна використовувати метод показу конкретних фрагментів замість повного перегляду. Сучасні технології дозволяють швидко знаходити необхідні уривки. Демонстрації фільму повною мірою під час двох послідовних занять, між якими немає перерви, слід уникати, і краще віднести повний перегляд на додаткові факультативні або вечірні зустрічі. Фільм також може бути використаний для зміни роботи з домашнім завданням або як форма персонального, групового чи загального вивчення (зокрема, планована трансляція фільму на ТБ.) [44, С. 56].

Сучасний дослідник М. Добриця переконаний, що час від часу виникає питання про доцільність залучення історичного кінематографа у сучасний навчальний процес, особливо оглядаючи той факт, що він часто відтворює вже відомі міфологеми. Проте не слід перейматися страхом, що учні, занурившись у художній жанр, автоматично приймуть його ідеологічні відтінки або стануть поширювачами нових міфів та стереотипів. Запобігти цьому можливо, забезпечивши відповідальний підхід вчителя, який навчить дітей критично сприймати отриману інформацію і фільтрувати її. Важливо, щоб учні розуміли необхідність аналізу та вибіркового використання інформації, яка подається на екрані, та не приймали її бездумно та некритично [17, С. 12].

О. Мокрогуз у своєму дослідженні «Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні історії» пропагує ідею, що уведення художнього кінематографа в шкільний процес дозволяє вчителю розвивати важливі інтелектуальні навички учнів, такі як комплексний аналіз, який може включати не лише фільми, а й художні твори. Це також актуалізує важливі завдання для формування різнобічної особистості та розвитку різних компетенцій, включаючи логічну і аксіологічну. Використання таких джерел надає можливість зацікавлювати учнів навчальними завданнями, що стимулюють їх розвиток як самостійних аналітиків і критичних мислителів, здатних критично оцінювати інформацію, незалежно від її джерела [45, С. 182].

Історичний кінематограф може служити ефективним інструментом для введення міжпредметних зв'язків в навчання. Застосування цього мистецького засобу можливе у багатьох шкільних предметах. Наприклад, політична тематика фільмів і їх роль у пропаганді тоталітарних режимів можуть бути вивчені у курсах культурології та політології, які, хоча не входять до основних програм в Україні, можуть бути доступні у вигляді факультативів. Дослідження соціального впливу кінематографа та його ролі в розвитку суспільних відносин може бути цікавим аспектом на заняттях з суспільствознавчих предметів. Також, звертання уваги на музичний супровід у фільмах відомих композиторів може бути інтересним об'єктом дослідження під час уроків музики. Узагальнюючи,

можна відзначити, що кінематограф, як невіддільна частина нашої культури, може стати важливим елементом для вивчення різних аспектів історії та суспільства, і надає можливість об'єднати різні предмети в єдиний контекст.

Нам імпонує думка сучасного дослідника М. Ферро, який переконаний, що впровадження особистісно-орієнтованого підходу, пріоритетного в ХХІ столітті, разом із художнім кінематографом вимагає від педагога розкриття унікальних особливостей кожного учня та їхнього подальшого розвитку за допомогою різноманітних методів. Рекомендується впроваджувати такий підхід в класах, де вже встановлена загальна психологічна атмосфера, враховані відмінності в рівні знань учнів та існують індивідуальні особливості, інтереси та хобі кожного [25, С. 48].

Наприклад, знаючи проте, що дітини захоплюється музикою, можна дати завдання визначити стиль та характерні особливості симфонії, яка звучала у фільмі «Прекрасна епоха» 2019 року, до якого історичного періоду чи відомого композитора вона належить. Такий підхід дозволяє одночасно враховувати особистісні особливості учнів та розвивати міжпредметні зв'язки. Щодо домашнього завдання, можна запропонувати учням створити власну добірку художніх історичних фільмів відповідно до їхніх власних інтересів. Це стимулює зацікавленість у історичному кіно та сприяє самостійному пошуку інформації. Такий підхід не лише розважає, але й підтримує бажання дітей долучитися до додаткового вивчення історії [9, С. 14].

Для творчих дітей, особливо тих, хто цікавиться малюванням чи журналістикою, можна організувати заходи, спрямовані на поєднання їхніх інтересів з історичним кінематографом. Наприклад, учасники можуть поділитись своїми улюбленими історичними фільмами і подати їх у формі малюнків – постерів або рекламних стендів. Пізніше діти можуть представити свої роботи перед класом, розкривши можливий художній підтекст чи власне бачення історичних подій, які зображені на постерах. Також можна використовувати таланти дітей в галузі публіцистики, надаючи їм завдання написати рецензію на історичний фільм. У цьому випадку, окрім технічних

характеристик стрічки, діти мають аналізувати сюжет з точки зору його історичної достовірності. Таке завдання заохочує дітей самостійно досліджувати історичні факти та наводити докази їхньої правдивості, що сприяє розвитку критичного мислення та робить навчання цікавішим [28, С. 65].

Ми вже розглядали компетентнісний підхід у попередніх розділах, де наголошували на важливості розвитку критичного мислення та самостійного структурування отриманої інформації для підготовки дітей до реального життя. Компетентнісне навчання реалізується через різноманітні методи, а історичний кінематограф може виступати як ефективний інструмент цього підходу. Фільми, особливо ті, де є сцени, що порушують проблеми, відкривають перед вчителем шанс поставити завдання оцінки дій або вчинків історичних постатей.

Наприклад фільм «Еверест» (2015) пропонує ситуацію, яка виникає при підйомі на Еверест та порушує питання про етику та безпеку. Учителю дається можливість спонукати учнів розглядати ситуацію з різних точок зору: чи варто допускати ризик життя альпіністів, чи можна дозволяти комерціалізацію таких експедицій. Діти мають можливість аналізувати та робити висновки щодо вчинків головного героя, оцінювати морально-етичні, економічні, наукові та соціально-політичні аспекти ситуації. Такий підхід розкриває перед учнями важливі моральні та етичні питання, сприяє розвитку їхнього критичного мислення та здатності робити власні висновки [59, С. 16].

М. Козирєв вважає, що пріоритетна мовленнєва компетентність для сучасних дітей може сформуватися шляхом використання кіно іноземною мовою з субтитрами чи навіть без них, в залежності від рівня мовних навичок учнів. Наприклад, можна використовувати фільм «Король говорить!» 2010 року. «Це дозволить краще розуміти на слух потрібну іноземну мову. Якщо учні володіють мовою на високому рівні, то можна запропонувати їм самостійно перекладати сказане у фрагменті. Також, якщо в класі є учні з незначними дефектами мовлення, можна використовувати стрічку як засіб виховання. Особливо важливо це може бути, якщо дитина відчуває дискомфорт чи комплекси через свій дефект», - наголошує автор [72, С. 367]. На прикладі фільму та реальної

історичної постаті, такої як король Георг VI, можна спробувати підкреслити, що такі проблеми можна подолати, і навіть у королів можуть бути власні труднощі.

Аксіологічна та логічна компетентності можна розвивати, використовуючи методи проблемного викладу та евристичного навчання. У цьому контексті застосування будь-якого історичного фільму може сприяти оцінці дій протагоніста та виявленню логічних дій персонажа. Аксіологічний аспект може проявитися в аналізі моральних аспектів виборів героя та їхнього впливу на події. При вивченні історичних фільмів, таких як «Останній імператор» (1987) режисера Б. Бертолуччі, можна спробувати визначити вузькотенденційні процеси та зміни політичних векторів, які можуть бути важко вловлені лише на основі сухих фактів. Додатково, фільм «Справа Річарда Джуела» (2019) можна використовувати для нестандартних уроків, наприклад, організації диспутів чи уроків-судів. Цей фільм, що розглядає ситуацію «критичної безвиході» головного героя, надихає учнів активно та швидко мислити для пошуку рішень, розвиваючи їх аналітичні вміння [94, С. 105].

Щоб забезпечити більшу ефективність у впровадженні історичних фільмів у навчальний процес А. Тележинська рекомендує використовувати робочі нотатки, які учні створюватимуть під час перегляду стрічки. Ці нотатки мають містити записи або помітки, що відповідають попередньо визначеним вимогам чи питанням. Важливо уникати перевантаження цього процесу, щоб учні не втрачали інтерес до фільму та завдань. Запобігайте стану апатії, дозволяючи дітям активно залучатися до кіно та роботи взагалі [90, С. 31]. Рекомендаційний приклад робочих нотаток додається (**додаток Б**).

В інтернеті українською мовою можна знайти різні списки рекомендованих історичних фільмів для використання на уроках. Проте важливо бути обережними при використанні таких джерел, оскільки списки можуть бути створені не фахівцями, а шанувальниками, які не завжди враховують всі аспекти. Деякі списки містять фільми, які можуть бути несумісними з освітніми цілями чи навіть містити контент, що не підходить для демонстрації у школі.

Наприклад, деякі рекомендації включають фільми з надто жорстким чи неприйнятним контентом, який може викликати негативні емоції серед учнів. Також, слід бути обережними з вибором фільмів, які можуть містити зображення насильства або наготи, оскільки це може бути не відповідним для шкільного середовища. Важливо враховувати не лише естетичні аспекти, але й вікові та педагогічні відповідності при виборі художніх фільмів для учнів.

Хоча історичний кінематограф не є науковим джерелом інформації, його фільми часто мають велику кількість фактологічного матеріалу. Такі стрічки, як «Тонка багрова лінія» або подібні, вдало відтворюють батальні сцени, водночас роблячи їх захопливими та реалістичними. Фільми, як «Список Шиндлера» та «Приходь погледіти на рай», розкривають соціальні проблеми та важливі історичні події. Наприклад, «Паттон» є байопіком, що розповідає про командувача Третьою армією США. Ця стрічка, крім історичних фактів, є також продуктом своєї епохи в Голлівуді та виражає антивоєнні погляди. Фільми можуть бути ілюстрацією суспільних особливостей того часу, коли вони були створені, вражати свідченнями реальних подій і відображати унікальні характеристики того періоду [98, С. 36].

Треба визнати, що художнє кіно не завжди точно відображає історію через індивідуальний погляд автора, ідеологічні упередження та інші чинники. Проте, серед всіх фільмів є ті, які варто відзначити, наприклад, «Список Шиндлера». Ця стрічка розкриває події Голокосту і може слугувати важливим матеріалом для вивчення історії. Завдяки художнім засобам та класичній драмі, фільми, як «Список Шиндлера» та «Піаніст», ілюструють життя простих людей у гетто під час Голокосту. Одночасно ці фільми викликають емоції та співчуття, що сприяє розвитку моральних гуманістичних якостей у школярів. Вони дотримуються об'єктивності, не перебільшуючи жорстокість, і точно відтворюють загальний характер подій. Важливо використовувати художні фільми як частину комплексного підходу до навчання, поєднуючи їх з традиційними джерелами. Такий підхід може сприяти кращому розумінню історії та мотивації учнів [28, С. 62].

Підсумовуючи вищезазначені твердження, можна зробити висновок, що використання відеоматеріалів у вигляді фрагментів історичних кінофільмів є корисним інструментом для досягнення різних цілей:

- заохочення учнів до самоосвіти за допомогою додаткового вивчення захопливих історичних тем або виконання творчих завдань;
- формування ключових навичок, необхідних для школярів.
- акцентування уваги учнів на важливих історичних темах і питаннях.
- використання художніх кінострічок як потужного мотиваційного та дидактичного інструменту.
- розвиток критичного мислення через аналіз і порівняння інформації з іншими джерельними даними.
- розширення світогляду та стимулювання пізнавальної активності дітей.

Щоб ефективно використовувати кінематограф художнього спрямування на уроках історії, вчитель повинен гармонійно поєднувати цей засіб з особистісно-орієнтованим та діяльнісним підходами, а також націлитися на формування предметних компетентностей. Однак для досягнення максимальної дидактичної користі від фільму потрібна ретельна підготовка перед його демонстрацією. Роль якісного керівника під час демонстрації також надзвичайно важлива. Вчитель повинен здійснити плавний перехід до позиції функціонального організатора освітньої та виховної діяльності.

Вчитель особисто розробляє завдання, які можна вирішити, використовуючи вказаний фільм, і також передбачає та передбачає очікувані освітні результати від його використання на уроці. Існують різноманітні підходи до використання кінофільмів на уроках, включаючи традиційні методи, такі як актуалізація теми, обґрунтування її важливості та розв'язання проблемних питань, а також нетрадиційні методи, такі як інсценування, урок-гра, кінофестивалі та інші. Вчитель має широкий спектр можливостей для творчої організації уроків на основі кінофільмів і розвитку творчих здібностей учнів.

Використання методів пояснювально-ілюстративного, репродуктивного і проблемного сприяє ефективній взаємодії з фільмом на уроках історії. Серед цих методів можна виділити різноманітні педагогічні засоби, такі як прийом змістового сприймання, ілюстрування, питально-пошукові завдання та інші. Використання цих методів не лише під час демонстрації фрагмента фільму, але й після нього для критичного аналізу та об'єктивної оцінки є необхідним для якісного впровадження історичних фільмів на уроках історії. Без такого підходу демонстрація фільму може стати просто розважальним заходом, який не пов'язаний з освітнім процесом.

ВИСНОВКИ

Виходячи з поставленої мети та завдання можна зробити висновок, що впровадження історичних фільмів, як і загалом інформаційно-комунікаційних технологій, в освітній процес є вимогою часу, а не тільки пошуком альтернативних методів навчання та мотивації до здобуття нових знань. «Покоління-Z» сильно відрізняється від школярів, які були 10 років тому, вони «комп'ютеризовані», самостійні та знають більше, аніж ми в їхньому віці.

З огляду на це, вчителі повинні розвиватися, урізноманітнювати свої уроки та відходити від радянської методики – підручних і більше нічого. Впровадження ІКТ в царину освіти відкриває перед педагогами широкі можливості: наочне транслявання матеріалу, компактна подача нової інформації, мотивація до навчання та великий фідбек зі сторони школярів. XXI століття – це час фільмів, кінематограф вступив у нову фазу свого розвитку, щорічно на великих екранах виходить маса нових стрічок, які вражають своїм наповнення, сюжетом, якістю зображення, кількістю споживачів та їхнім віковим діапазоном.

На сьогодні освітній процес та кінематограф тісно переплелися, першочергова дотична лінія – це діти. З одного боку, вони становлять найбільший відсоток споживачів кінопродукції, а з іншого, завдяки цьому механізму, отримують нові знання та закріплюють раніше вивчені, що важливо, у зручній для себе спосіб. З огляду на це, нова українська школа прописала дану інноваційну методику в одній із 10 ключових компетентностей освітнього навчального процесу. Молоде покоління має вміло оперувати всіма недоліками та переваги сучасного «медійованого» світу, тому першочерговим та пріоритетним завданням для будь-якого педагога залишається розвиток критичного мислення школярів.

Збільшує кругозір, розвиває критичне мислення, тренує ерудицію, сприяє візуалізації історичних знань, створює можливість доторкнутися до минулого та відчувати дух епохи, сприяє кращому запам'ятовуванню, формує підґрунтя для дослідницької роботи, підвищує якість навчання – і це далеко не всі переваги використання історичних фільмів на уроках історії. Вони міцно увійшли в життя

сучасних дітей, і так само міцно повинні увійти в освітній процес, адже вирішують ряд важливих дидактичних та навчальних завдань:

1. цілеспрямована мотивація до навчання та мимовільне запам'ятовування навіть найскладнішої інформації, вдале оперування фактами;

2 охоплення всієї аудиторії, до обговорення побаченого долучаються навіть ті учні, які, зазвичай, займають позицію «вільного слухача»;

3. сприяє формуванню суб'єкт-суб'єктного спілкування та впливає на обсяг довготривалої пам'яті;

4. формує розвиток патріотичних уявлення та бажання вивчати історію не як шкільний предмет, а як минуле свого народу, що впливає на осмислене сприйняття та краще відтворення отриманих знань;

5. приносить високі навчальні результати, завдяки поєднанню всіх органів сприйняття: зорового, слухового та мовного.

До основних недоліків використання історичних фільмів, як мотиваційного засобу до навчання та джерела нових знань, можна віднести наступне:

- суб'єктивізм авторів,
- недостовірні реконструкції,
- часовий ліміт,
- проблеми пов'язані з рівнем розвитку учнів та інше.

Але переваг в даній методиці набагато більше, що власне читається крізь рядки в усій нашій роботі. Для того, щоб художнє і документальне кіно проявило увесь свій дидактичний потенціал потрібна вмiла координація та креативний підхід вчителя. Саме він ставить завдання, мету, очікувані результати, які повинні реалізуватися після перегляду фільму.

Історичні фільми – це сучасний та дієвий механізм мотивації школярів до навчання та вивчення історії загалом. У звичний для себе спосіб вони сприймають, аналізують, синтезують, порівнюють та роблять власні висновки, а не дублюють інші. Інтеграція кінематографа в освітній процес справа пріоритетна, враховуючи всі його можливості та перспективи.

Таким чином, важливо враховувати просту істину, яка випливає з аналізу літератури про взаємозв'язок кіно та освіти: максимальна ефективність використання кіно в школі залежить від ясної спрямованості та детальної підготовки вчителя. Вчитель повинен управляти процесом перегляду, враховуючи освітні цілі, та бути готовим до різноманітних питань учнів, які можуть виникнути під час або після перегляду. Наприклад, чи відображає фільм події відповідно до історичних фактів? Які елементи розповіді є історично достовірними або зміненими?

Важливо, щоб вчитель не лише слідкував за точністю інформації у фільмі, але й направляв учнів на аналіз цієї інформації, розвиваючи їхні аналітичні та оцінювальні навички. Використання кіно може підвищити успішність у навчанні, але це вимагає додаткових зусиль вчителя, який повинен ґрунтовніше аналізувати та обирати відповідні фрагменти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Опубліковані документи та матеріали

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2015. 30 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти від 30 вересня 2020 р. Київ, № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartivpovnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 17.06.2023).
3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Київ, 2013. 27 с.
4. Розенберг А. Меморандум №1 від 2 квітня 1941 р. URL: [www.hainyzhnyk.in.ua/doc2/1941\(04\)02.Rozenberg.php](http://www.hainyzhnyk.in.ua/doc2/1941(04)02.Rozenberg.php) (дата звернення: 03.07.2023).
5. Система загальноприйнятих вікових рейтингів Американської кіноасоціації від 1 листопада 1968 р. URL: <https://www.kinopoisk.ru/mpaa/> (дата звернення: 21.06.2023).
6. Статистика населення України. Держстат України: веб-сайт. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c_files/main.htm?2 (дата звернення: 27.06.2023).
7. Buchanan K. The Oscars' New Diversity Rules Are Sweeping but Safe. The New York Times. New York. Sept. 9, 2020. URL: <https://www.nytimes.com/2020/09/09/movies/oscars-best-picture-diversity.html> (дата звернення: 10.07.2023).
8. Kaiser Family Foundation. Kids and media in the New Millennium. National Public Study. 1999. URL: <http://www.cios.org/issues/issue6.htm> (дата звернення: 15.07.2023).
9. National Film and Sound Archive, The Story of the Kelly Gang. Canberra, 2006. URL: <https://www.nfsa.gov.au/latest/story-kelly-gang> (дата звернення: 05.08.2023).

10. Tartaglione N. Venice Film Festival: Lido Lineup Builds Awards Season Buzz – Full List. Deadline. July 29, 2015. URL: <https://deadline.com/2015/07/venice-filmfestival-lineup-2015-full-list-1201486791/> (дата звернення: 06.08.2023).

II. Періодичні видання

11. Авдієнко Н. А. Кіно в освіті: Історія і Сучасність. Таврійський вісник освіти. Київ, 2018. 105-139 с.

12. Баталін В. Н. Про деякі прийоми зовнішньої критики кінодокументів. Радянські архіви. 1986. №3. С. 29-31.

13. Бирка М.Ф. Напрями використання ІКТ при викладанні суспільних дисциплін у загальноосвітньому навчальному закладі. Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти: науково-методичний журнал. 2010. № 2. Чернівці. С. 11.

14. Горщатко О. І. Використання власноруч створених відео-курсів у навчальному процесі. 2006. № 2. 65 с.

15. Гурін О. В. Історія в об'єктиві камери. 2016. №8. С. 51–55.

16. Десятов Д. Л. Побачити, відчувати і проаналізувати. Історія в школах України. Харків: «Основа», 2005. № 5. 70 с.

17. Добриця М. В. «Використання історичного кіно на уроках історії». Київ: «Журнал історія та правознавство», 2013. 20 с.

18. Добриця М. В. Використання історичного кіно під час уроків. Видавницька група Основа. №11. 8 с. URL: http://www.e-osnova.ru/PDF/osnova_11_30_8924.pdf (дата звернення: 11.08.2023).

19. Дрібниця В. Використання відео та мультимедійних матеріалів на уроках історії України та всесвітньої історії у 6-11 класах. 2007. № 3. 50 с.

20. Історичні фільми на уроках: педагогічні дослідження та практика. Київ, 2020. №1. С. 15-17.

21. Кожем'яка, О. Організація дослідницької діяльності як засіб формування ключових компетентностей учнів у ході вивчення історії. Історія України. 2009. 10 квіт. №13. С. 13-15.

22. Подшивалова І. І. Таврійський вісник освіти. Київ, 2016. 226-252 с.
23. Подшивалова І. І. Використання відеофрагментів як засобу мотивації учнів до навчання на уроках історії. Таврійський вісник освіти. 2016. № 1. С. 226-230.
24. Рацун А. Б. Мотивація навчальної діяльності учнів початкової школи у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки. 2013. № 123. с. 269-273.
25. Ферро М. Кіно та історія. Запитання історії. 1993, № 2. С. 47-57. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Article/ferro_kinoistor.php (дата звернення: 29.07.2023).
26. Хлитіна О. М. Твори мистецтва як візуальні історичні джерела та історіографічні тексти на уроках історії. Викладання історії у школі. 2011. №4. с. 38.
27. Шабуневич Н. А. Використання відеоматеріалів на уроках історії. 2001. №5. 95 с.
28. Marcus A.S. «It Is as It Was»: Feature Film in the History Classroom. The Social Studies: Vol. 96, №2. pp. 61-67.
29. Marcus, A.S., Paxton R.J., and Meyerson P. «The reality of it all»: History students read the movies. Theory and Research in Social Education. №3. 2006. p. 516 – 552.
30. Metzger, S.A. Maximizing the Educational Power of History Movies in the Classroom. The Social Studies, №3. 2010. p. 127–136.
31. Weinstein, P.B. Movies as the gateway to history: The history and film project. History Teacher. California State University, 2001. №35. p. 27-48.

III. Монографії та статті

32. Асерівський А. В. Використання сучасних засобів наочності на уроках історії. Харків: Вид. група «Основа», 2018. 95 с.

33. Анастасьєва О. Портрет глядача українського кіно в кінотеатрі. Київ, 2020. 124 с. URL: <https://detector.media/rinok/article/182809/2020-11-25-portretglyadacha-ukrainskogo-kino-v-kinoteatri/> (дата звернення: 11.06.2023).
34. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. Запоріжжя: Просвіта, 2004. 328 с.
35. Баханов К. О. Навчання історії в школі: інноваційні аспекти. Харків: ВГ «Основа», 2005. 128 с.
36. Баханов К. О. Професійний довідник вчителя історії. Харків: Вид. група «Основа», 2011. 239 с.
37. Братина О. Використання інноваційних технологій на уроках новітньої історії. Львів: «Львівська політехніка», 2014. № 2. 185 с.
38. Васійчук Т. А. Використання історичного кіно на сучасному уроці. Мотиваційний аспект. Київ, 2020. 101 с.
39. Десятов Д. Л. Методика розвитку історичного мислення засобами наочності. Харків: ВГ «Основа», 2008. 141 с.
40. Десятов Д. Л. Методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні історії. Харків: «Основа», 2011. 111 с.
41. Коваль Р. І. Інноваційні підходи до використання історичних фільмів як засобу стимулювання інтересу до історії. Харків: ВГ «Основа», 2019. 325 с.
42. Кравчук В. Формування і розвиток пізнавального інтересу учнів засобами інформаційно- комунікаційних технологій на уроках історії. Із досвіду роботи вчителя. Освітній навігатор. Рівне, 2018. с. 8-22. URL: <http://navigator.rv.ua/formuvannya-i-rozvytok-piznavalnogo-interesu-uchnivzasobamy-informatsijno-komunikatsijnyh-tehnologij-na-urokah-istoriyi/> (дата звернення: 24.07.2023).
43. Литвиненко В. А. Актуальні питання використання історичних фільмів на уроках історії: доповідь на Міжнародній конференції з освітніх інновацій. Миколаїв: «Іліон», 2021. 130 с.

44. Мазур Л. М. Особливості інформаційної структури аудіовізуальних джерел: методи джерельного дослідження. Актуальні проблеми джерелознавства. Миколаїв: «Гліон», 2015. С. 54-57.
45. Мокрогуз О. П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні історії. За заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Миколаїв: «МДУ», 2014. 192 с.
46. Мокрогуз О. П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків: «Основа», 2007. 172 с.
47. Мокрогуз О. П. Використання кінофільмів під час уроків історії різних форм. Педагогічні дослідження. Миколаїв: «МДУ», 2012. 132 с.
48. Нетеча С. Використання аудіовізуальних та мультимедійних засобів на уроках історії. Харків. 2006. 154 с.
49. Пехота О. Особистісно-орієнтована освіта і технології. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. Київ, 2000. С. 274-297.
50. Понежа Н. О. Практична медіаосвіта: творчі завдання для роботи з візуальними та аудіовізуальними медіапродуктами на уроках історії. Першотравенськ, 2019. 73 с.
51. Сафіюлін В. І., Паламарчук В.Ф. Впровадження інформаційних та інноваційних технологій в практику діяльності навчального закладу. Київ: «Освіта України», 2009. 228 с.
52. Сирецька О. Д. Використання історичних фільмів у шкільному навчанні: від теорії до практики. Педагогіка та історія. Київ: «Освіта України», 2020. 205 с.
53. Скрипник М. І. Інтерактивні технології в післядипломному навчанні. НАПН України. Університет менеджменту освіти. Київ, 2013. 202 с.
54. Смерічка Ю. А. Методичні рекомендації на тему: Використання художніх та документальних фільмів на уроках історії. Харків, 2019. 18 с.
55. Старєва А. М. Методика навчання історії: особистісно орієнтований підхід: Навчальний посібник. Миколаїв: «Гліон», 2008. 274 с.

56. Bryan J. Feature Films in History. Southern Illinois University Edwardsville. The Councilor: A Journal of the Social Studies. Vol. 76: No. 1, Article 1. 7 p. URL: https://thekeep.eiu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1095&context=the_councilor

(дата звернення: 14.09.2023).

57. Bonnevier J. Designing an Interactive Video Editing Tool for Teachers. Linnaeus University. Sweden. 2018. 75 p. URL: <https://www.divaportal.org/smash/get/diva2:1246948/FULLTEXT01.pdf>

(дата звернення: 27.08.2023).

58. Donnelly D. Using feature films in teaching historical understanding: Research and practice. Newcastle: University of Newcastle, 2014. 12 p. URL: [https://www.academia.edu/10007279/Using_feature_films_in_teaching_historical_un](https://www.academia.edu/10007279/Using_feature_films_in_teaching_historical_understanding_Research_and_practice)

[derstanding_Research_and_practice](https://www.academia.edu/10007279/Using_feature_films_in_teaching_historical_understanding_Research_and_practice) (дата звернення: 18.09.2023).

59. Metzger, S.A. Are movies a good way to learn history? The Conversation. Penn, May 17, 2017. URL: <https://theconversation.com/are-movies-a-good-way-to-learnhistory-75976> (дата звернення: 06.08.2023).

60. Rosenstone R.A. The Historical Film: Looking at the Past in a Postliterate Age. The Historical Film, History, Memory in Media, ed., Marcia Landy. New Jersey: Rutgers University Press, 2001. p. 65.

61. Stoddard, J. Attempting to understand the lives of others: Film as a tool for developing historical empathy. Celluloid blackboard: Teaching history with film, ed. A. S. Marcus. Charlotte, 2007. p. 187–214.

62. Thelen D. Memory and American History. The Journal of American History, Vol. 75, No. 4. Mar., 1989, pp. 1117-1129. URL: <https://berlinarchaeology.files.wordpress.com/2015/09/thelen-1989-memory-andamerican-history.pdf> (дата звернення: 25.09.2023).

63. Weinburg, S. Historical Thinking and Other Unnatural Acts: Charting the Future of Teaching the Past. Temple University Press. Philadelphia.2001. 255 p.

64. Wineburg S. Making Historical Sense in Knowing Teaching & Learning History: National and International Perspectives. New York University Press. New York, 2000. p. 306-326.

65. Zemon-Davis N. Slaves on Screen: Film and Historical Vision. Harvard University Press. Cambridge, 2000. 9 p.

IV. Підручники та посібники

66. Андрієвський Н. В. Історичні фільми: дослідження та критика. Київ: «Освіта України», 2015. 216 с.

67. Антибура Ю. Медіаконтент на уроках історії в загальноосвітніх школах України. Запоріжжя, 2017. 95 с.

68. Баханов К.О. Навчання історії в школі: інноваційні аспекти. Харків: Основа, 2005. 128 с.

69. Варій М. Й. Загальна психологія.: підручник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Центр учбової літератури. 2009. 1007 с.

70. Гурін О. В. Робота з відеоматеріалами на уроках історії. Київ: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2013. 240 с.

71. Десятов Д.Л. Методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні історії. Харків: «Основа», 2011. 111 с.

72. Козирев М.П. Політична психологія. Навч. посібник. Львів. Видавництво ЛьвДУВС, 2018. 648 с.

73. Колошук Н. Екстремальні свідчення в сучасній українській літературі та підсумки і перспективи вітчизняного вивчення документалістики. Київ: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2008. с. 110

74. Калиновський Я. А. Педагогіка сучасності: урок історії та кіно. Харків: Оберіг, 2017. С. 154-169.

75. Курилів В. О. Особистісно-орієнтований підхід у використанні наочних засобів на уроках історії. Торонто: Ранок, 2009. 120 с.

76. Курилів В. О. Методика викладання історії : навч. посіб. Х. Торонто: Ранок, 2008. 256 с.

77. Кушнаренко Н. Документознавство: Підручник. Т. 2 Київ: Знання, 2000. 156 с.

78. Левітас Ф. Л., Салата О. О. Методика викладання історії. Практикум для вчителя. Х.: Основа, 2007. 112 с.
79. Менг В. А. Навчальний фільм у сучасній педагогіці: від джерел зародження до нових можливостей. Київ: Генеза, 2014. 125 с.
80. Мирошниченко В. О. Використання сучасних інформаційних технологій: формування мультимедійної компетентності: навч. посіб. / за ред. К. О. Баханова Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 243 с.
81. Мокрогуз О. П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні історії. За заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Миколаїв: «МДУ», 2014. 192 с.
82. Мокрогуз О. П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків: Вид. група Основа, 2005. 192 с.
83. Назаренко Н., Мерзлікіна М. Мистецтво: Підручник. Харків: Оберіг, 2017. С. 123-124
84. Пісочний С. А. Хрестоматія з історії зарубіжної педагогіки. Інноваційні аспекти. Київ: ЦВП, АУП, 2019. 220 с.
85. Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. Київ: «Генеза», 2006. 328 с.
86. Пометун О. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2006. 328 с.
87. Понежа Н. О. Практична медіаосвіта: творчі завдання для роботи з візуальними та аудіовізуальними медіапродуктами на уроках історії. Першотравенськ, 2019. 73 с.
88. Сафіуллін В. І., Паламарчук В.Ф. Впровадження інформаційних та інноваційних технологій в практику діяльності навчального закладу. Київ: «Освіта України», 2009. 228 с.
89. Сафіуллін В. І. Сучасні технології викладання історії у школі. Київ: Генеза, 2010. 80 с.
90. Тележинська А. О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках історії в загальноосвітніх навчальних закладах. Київ: «Генеза», 2015. 44 с.

91. Українська історія в кінофільмах: посібник для вчителя / Волошенюк О. В, Мокрогуз О.П., Новікова Л.Є., Тримбач С. В, Черков Г. А. За заг. ред. Волошенюк О. В., Іванова В. Ф. Київ: ЦВП, АУП, 2018. 57 с.

92. Ушинский К. Д. Родное слово. Книга для учащихся. Собрание сочинений, Москва, 1974. 499 с.

93. Яковенко Г. Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

94. Eagan D. American's Film Legacy: The Authoritative Guide to the Landmark Movies. NY: National Film Registry, 2010. 390 p.

95. Frost M. The Secret History of Twin Peaks. London: Flatiron Books, 2016. 256 p.

96. Graysmith R. Zodiac. – NY: St. Martin's Press, 1986. 426 p.

97. Hemingway E. A Farewell to Arms. – NY: Charles Scribner's Sons, 1929. 424 p.

98. Lounsberry B. The Art of Fact. – NY: Praeger, 1990. 232 p.

V. Енциклопедичні та довідкові видання

99. Велика українська енциклопедія. Словник. кер. авт. колективу д-р іст. наук, проф. Киридон А. М. К. Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2015. 1408 с.

100. Маркітан Л. Кінодокументознавство. Енциклопедія історії України: у 10 Т. / редкол.: В. А. Смолій; Інститут історії України НАН. Київ: Наукова думка, 2007. 327 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитування учнів 8 класу

Яким методам роботи на уроці історії ви надаєте перевагу?

Увага!

Зробіть позначку «+» біля варіанту, який ви обираєте

Чи подобається вам транслявання
презентації під час уроку?

Так –

Ні –

Важко відповісти –

Чи подобається показ фрагментів
фільмів суміжних з темою?

Так –

Ні –

Важко відповісти –

Чи подобається розігрування
ситуацій за ролями?

Так –

Ні –

Важко відповісти –

Вам подобається на уроці
користуватися тільки підручником?

Так –

Ні –

Важко відповісти –

Додаток Б

Робочий аркуш для аналізу фільму на уроці історії

Назва фільму чи його фрагменту: _____

Рік випуску: _____

Режисер: _____

Країна виробник: _____

Мета перегляду: _____

Поставлені завдання: _____

Основна суть сюжету: _____

Виявлені неточності та помилки:

Ваші враження від фільму (або його фрагменту):

Додаток В

Рекомендовані фільми для використання на уроках історії України

Назва фільму	Короткий опис	Клас
«Легенда про княгиню Ольгу»	У своєму фільмі режисер Юрій Ілленко висловив власну інтерпретацію кількох важливих історичних подій, зокрема події помсти Ольги за вбивство її чоловіка Ігоря. Навіть у стародавньому літописі «Повість минулих літ», написаному в XI–XII столітті, знаходимо згадку, як Ольга використала голубів у своїй стратегії під час спалення Іскоростеня.	7
«Король Данило»	Фільм розповідає про події 1238 року, коли Князь Данило та його брат Василь влаштовують напад на містичний замок, що стоїть на кордоні їхніх земель. Князю вдається захопити магістра замку, який вмовляє короля стати союзником у боротьбі з загрозою зі Сходу – жахливим Ханом Батиєм.	7
«Гетьман»	Історико-драматичний фільм розкриває вражаючу історію гетьмана Богдана Хмельницького, великого лідера повстання козацтва проти польської шляхти у 1647 році.	8

<p>«Чорна рада»</p>	<p>У центрі історичної драми – важкі часи для України, що виникли після смерті Богдана Хмельницького, коли востаннє загострилося протистояння за гетьманську булаву. Між Якимом Сомком та Іваном Брюховецьким розгортається напружена боротьба, що досягає свого вирішального моменту на Чорній раді 1663 року.</p>	<p>8</p>
<p>«Молитва за гетьмана Мазепу»</p>	<p>За словами режисера Юрія Іллєнка, основа сюжету фільму базується на фантастичних снах, що втілюють історію кровавого бенкету трьох визначних постатей європейської культури: Петра I, Карла XII та Гетьмана Мазепи. Ця подія відбувається на полі полтавської битви 1709 року.</p>	<p>8</p>
<p>«Крути 1918»</p>	<p>Фільм фокусується на подіях, що відбулися на залізничній станції Крути, зокрема на бою, що розгорнувся у 1918 році. У контексті ключових моментів в історії України, розкривається особиста доля двох братів – Андрія і Олекси Савицьких. Ця історія не лише виражає важливі події національного розмаїття, але також додає відтінок особистих почуттів і взаємин, роблячи фільм багатограним і захопливим для учнів.</p>	<p>11</p>

<p>«Ціна правди»</p>	<p>Ця історична драма базується на романі американської авторки Андреа Халупи, яка розглядає події, що розгорталися в Україні у період з 1932 по 1933 роки, відомі як Голодомор. Фільм розповідає про валлійського репортера, який вперше в західній пресі заявив під власним ім'ям про Голодомор-геноцид проти українців.</p>	<p>11</p>
<p>«Зима у вогні: Боротьба України за свободу»</p>	<p>Створена американським режисером Євгеном Афінеєвським документальна стрічка розповідає про події Революції Гідності в Україні, які розгорталися протягом зими 2013-2014 років. Фільм насичений інтерв'ю з учасниками протесту, медиками, священниками і митцями, які перебували на Майдані. Ці вражаючі спогади відображають багатоаспектність подій та різноманітні погляди учасників революційного руху.</p>	<p>11</p>